

**Barnens röst
- en kvalitativ studie
om hur barnens åsikter
fås fram och beaktas
på daghem**
Josefina Forsblom

Arcada – Nylands svenska yrkeshögskola
Sociala området

Helsingfors 2009

EXAMENSARBETE

Arcada

Utbildningsprogram: Det sociala området

Identifikationsnummer: 2624

Författare: Forsblom Josefina

Arbetets namn: Barnens röst- en kvalitativ studie om hur barnens åsikter fås fram och beaktas på daghem

Handledare: Kiukas Carina

Uppdragsgivare:

Sammandrag:

Detta examensarbete fokuserar på varje barns rätt att få uttrycka sig, sina tankar, åsikter och önskemål samt bli sedda, hörda, beaktade och respekterade. Arbetet framställer även barnets rätt att påverka och ha inflytande i sådant som gäller dem. Inriktningen ligger på barn i daghem. Syftet är att genom litteratur belysa betydelsen av varför barnens röst bör höras samt presentera olika pedagogiska metoder och arbetssätt för att få fram barnens röster och möjlighet att delta i och påverka planeringen av daghemsverksamheten. Syftet har även varit att genom en kvalitativ undersökning få fram praktiska exempel och större insikt i ämnet. Frågeställningarna för arbetet har varit; Hörs barnens röster på daghemmet? Hur fås barnens åsikter fram på daghem? På vilket sätt tags barnens åsikter i beaktande i planering av daghemsverksamheten? Datainsamlingsmetoden är litteraturgenomgång samt temaintervjuer. Fem personer, personal från daghemmet Rastis, har deltagit i intervjuerna.

De teoretiska utgångspunkterna är att barnet har rätt att få sin röst hörd och beaktad, att motivationen är högre om intressen beaktas och verksamheten planeras utgående från dem, att barn bör få möjligheter att lära sig bli delaktiga i ett demokratiskt system, att den vuxna bör behärska förmågan att inta barnets perspektiv och att strävan skall vara att uppnå barnets bästa. Pedagogiska arbetssätt och metoder för att få fram barnets röst är dokumentation och observation, sagotering och förmågan att lyssna. Undersökningens resultat visar att personal som arbetar med barn på ett daghem i olika barngrupper anser att barnen har inflytande i små vardagliga saker, att de är mer motiverade om de får göra egna val och följa sina intressen. Resultaten visar att lyssnandet är viktigt, observation, dokumentation, läsestunder, diskussion och smågruppsverksamhet används för att få fram barnens tankar. Resultaten visar även att barnets röst hörs varierande i barngruppen beroende på om barnen är yngre eller äldre.

Nyckelord: Barnens rättigheter, Demokrati, Inflytande, Delaktighet, Barnperspektiv, Barnets bästa, Pedagogiskt arbetssätt

Sidantal: 79

Språk: Svenska

Datum för godkännande: 11.01.2010

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Social services
Identification number:	2624
Author:	Forsblom Josefina
Title:	Childrens voice- A qualitative survey in how childrens opinions may be brought fourth and paid attention to in daycare
Supervisor:	Kiukas Carina
Commissioned by:	
<p>Abstract:</p> <p>This degree thesis focuses on every child's right to express it selves, its thoughts, opinions and wishes, be heard, seen, paid attention to and respected. This degree thesis brings up children's right to affect and influence on matters that concerns the child. The focus is on children in daycare center. The intention is through literature to enlighten the meaning of why children's voices should be heard, and to present different pedagogical methods in bringing up children's voices and giving them opportunities to participate and affect on the planning of the daycare activities. One purpose with this degree thesis has been to elicit practical examples and to get a larger comprehension of the topic through a qualitative study. The research questions for this degree thesis has been; Are children's voices heard in daycare? How may children's voices be brought up? How are children's opinions taken into count when planning daycare activities? The data collection method is theme based interviews and analyse of literature. Five persons, personnel on the daycare center Rastis, have taken part of the interviews.</p> <p>The theoretical starting points are that the child has a right to be heard and paid attention to, that the motivation is higher if the child's interests are taken in to count and if the activities are planned according to them, that children need to get chances to learn how to become a part of a democratic system, that the adult has to be able to take the child's perspective and that what is best for the child should be strived for. Pedagogical methods in bringing fourth children's voices are documentation and observation, storycrafting and the ability to listen. The results of the study shows that personnel working with children in different groups at a daycare center find that children have influence in small things in the everyday life, that they are more motivated if they are allowed to make their own decisions and may follow their interests. The results shows that listening is of great importance and that observing, documenting, readingmoments, discussion and working in smaller groups is used to bring fourth children's thoughts. The results also show that how children's voice is heard variates in the group depending on the age of the children.</p>	
Keywords:	Children's rights, Democracy, Influence, Participation, Childperspective, Child's best, Pedagogic workingmethods
Number of pages:	79
Language:	Swedish
Date of acceptance:	11.01.2010

OPINNÄYTE	
Arcada	
Koulutusohjelma:	Sosiaaliala
Tunnistenumero:	2624
Tekijä:	Forsblom Josefina
Työn nimi:	Lasten ääni- kvalitatiivinen tutkimus miten lasten näkemys saadaan esille ja huomioidaan päiväkodissa
Työn ohjaaja:	Kiukas Carina
Toimeksiantaja:	
<p>Tiivistelmä:</p> <p>Tämä opinnäytetyö tarkentaa jokaisen lapsen oikeutta ilmaista itseään ajatuksiensa, mielipiteidensä, ja toivomuksiensa kautta, sekä tulla nähdyksi, kuulluksi, huomioonotetuksi ja kunnioitetuksi. Opinnäytetyö kuvastaa myös lasten oikeutta vaikuttaa heitä koskeviin asioihin. Kohderyhmänä ovat päiväkotilapset. Päämääränä on kirjallisuuden kautta valaista miksi lasten ääntä tulee kuunnella sekä esitellä erilaisia pedagogisia menetelmiä ja työtapoja jotka mahdollistavat lasten kuulluksi tulemisen sekä heidän mahdollisuuden osallistua ja vaikuttaa päiväkotitoiminnan suunnitteluun.</p> <p>Tarkoituksena on myös ollut kvalitatiivisen tutkimuksen kautta tuoda esiin käytännön esimerkkejä sekä suuremman tietämyksen aiheeseen. Tutkintakysymykset ovat olleet; Kuuluuko lasten ääni päiväkodissa? Millä tavoin lasten mielipiteet tuodaan esille päiväkodissa? Millä tavoin lasten mielipiteet huomioonotetaan päiväkotitoimintaa suunniteltaessa? Aineiston keräykseen käytetyt menetelmät ovat teemapohjaiset haastattelut sekä aineistoanalyysi. Viisi ihmistä päiväkotia Rastin henkilökunnasta on osallistunut haastatteluihin.</p> <p>Teoreettiset lähtökohdat ovat lapsen oikeus saada äänensä kuuluville ja tulla huomioonotetuksi, mielenkiinnonkohteiden huomioiminen ja toiminnan suunnittelu lasten pohjalta joka myös motivoi lapsia, mahdollistaa lapsille opetus osallistumisesta demokraattiseen järjestelmään sekä aikuisen kyvykyys nähdä asioita lapsen näkökulmasta jolloin tavoitteena on lapsen parhaaksi aate.</p> <p>Pedagogiset menetelmät ja tavat työskennellä jotta lapsen ääni saataisiin kuulluksi, on dokumentointi ja havainnointi, saduttaminen sekä kyky kuunnella.</p> <p>Tutkimuksen tulokset osoittavat että päiväkodin henkilökunta, joka työskentelee lasten parissa erilaisissa lapsiryhmissä, on sitä mieltä, että lapset saavat vaikuttaa pienissä arkipäivän asioissa. Lapset ovat enemmän motivoituneita saadessaan tehdä omia valintojaan ja seurata intressejään ja kuunteleminen on tärkeä asia. Havainnointia, dokumentointia, lukuhetkiä, keskusteluita ja pienryhmätoimintaa käytetään lasten ajatusten esiin tuomiseksi. Tulokset osoittavat myös että lapsen ääni kuuluu vaihtelevasti ryhmässä, riippuen iästä.</p>	
Avainsanat:	Lasten oikeudet, Demokratia, Vaikutusvalta, Osallistuminen, Lapsinäkökulma, Lapsen parasta, Pedagooginen työskentelytapa
Sivumäärä:	79
Kieli:	Ruotsi
Hyväksymispäivämäärä:	11.01.2010

INNEHÅLL

1. INTRODUKTION.....	8
1.1 Bakgrund.....	8
1.2 Syfte och frågeställningar.....	9
1.3 Avgränsningar.....	10
1.4 Tidigare forskning.....	11
1.5 Definitioner på centrala begrepp.....	12
2. BAKGRUND OCH TEORI.....	15
2.1 Barnens rätt att få sin röst hörd.....	15
2.2 Taloustutkimus undersökning om barns inflytande och rättigheter.....	18
2.3 Rätten att få sin röst hörd i grunderna för planen för småbarnsfostran och i riksomfattande riktlinjer för förskoleverksamheten.....	19
2.4 Ett Finland för Barnen- rekommendationer av kommissionen för barnfrågor.....	20
2.5 Teorier kring synen på barns rätt att få sin röst hörd och beaktad.....	21
2.6 Barnets bästa.....	24
2.7 Att ta fasta på barnens initiativ och utgå från deras intressen.....	25
2.8 Barns delaktighet.....	27
2.9 Barnperspektiv och barns perspektiv.....	31
2.10 Få barnets röst hörd med pedagogiska metoder och arbetssätt.....	32
2.10.1 Att lyssna.....	34
2.10.2 Dokumentation och observation.....	35
2.10.3 Sagotering.....	38
2.11 Barnets inflytande i planering av daghemsverksamheten.....	40
3. DEN EMPIRISKA UNDERSÖKNINGEN.....	43
3.1 Datainsamlingsmetod.....	43
3.1.1 Urval av enheter.....	44
3.1.2 Temaintervju.....	44
3.2 Dataanalys- och tolkningsmetod.....	45
3.2.1 Tolkning av resultaten.....	47
3.3 Etiska aspekter.....	47
4. RESULTATREDOVISNING.....	48
4.1 Barnens rättigheter och andra riktlinjer.....	49
4.2 Barnens inflytande, delaktighet och röst.....	50
4.3 Att få fram barnens röst på daghemmet.....	52
4.4 Barnens inflytande i planeringen.....	55
4.5 Ökade möjligheter för barnens inflytande.....	56
5. DISKUSSION OCH ANALYS.....	58
5.1 Metod diskussion.....	58
5.2 Resultat diskussion.....	59
5.2.1 Barnets rättigheter.....	60
5.2.2 Social inklusion och barn som har svårt att uttrycka sig.....	60
5.2.3 Synen på barnens rätt att få sin röst hörd.....	61
5.2.4 Barnets bästa.....	61
5.2.5 Barnets initiativ och intressen.....	62
5.2.6 Barnets delaktighet.....	62
5.2.7 Barns perspektiv.....	64
5.2.8 Socialpedagogiska metoder och arbetssätt.....	64
5.2.9 Barnets inflytande i planering av daghemsverksamheten.....	67
5.3. Granskning av validiteten.....	68
5.3.1 Tillbakablick på forskningsfrågorna.....	68
5.4 Generaliserbarhet.....	71
5.5. Granskning av reliabiliteten.....	72
5.6 Fortsatt forskning.....	73
KÄLLOR.....	74
BILAGA 1	
BILAGA 2	

FÖRORD

Undersökningen som gjorts i detta examensarbete har genomförts i samarbete med Rastis daghem i Nordsjö, Helsingfors. Jag vill förmedla ett stort tack till Er på daghemmet för att Ni velat delta i denna process. Ett speciellt tack till personalen som ställde upp för intervjuerna och gav tid åt att svara på frågorna. Ni gav min undersökning ett informationsrikt och mångsidigt innehåll.

Jag vill också skänka ett stort tack till min handledare för examensarbetet, Carina Kiukas, som handlett och gett mig goda råd genom hela processen. Tack även till alla andra som stött mig under hela bearbetningstiden.

1. INTRODUKTION

1.1 Bakgrund

Med erfarenhet av arbete med barn i olika åldrar och olika situationer, har intresset för vad jag valt som ämne för detta examensarbete, barnens röst, vuxit fram. Fokus ligger på arbete med barn i daghem. Valet att fokusera på barn i daghem grundas på personliga erfarenheter av inblicken i komplexiteten kring ämnet samt krävande insatser av den som arbetar med barnen, och en strävan finns att granska pedagogens roll.

Detta examensarbete handlar om barnets rätt att få sin röst hörd i frågor som angår dem, hur barnets åsikter, önsknings, idéer och tankar syns, fås fram, samt hur de beaktas i planeringen av daghemsverksamheten. Ämnet behandlar även hur barnet kan ha inflytande i vardagliga situationer som inte på förhand är planerade.

Intresseväckande har varit att det i år, 2009, är jubileumsår för FN:s konvention om barnens rättigheter. Temat för jubileumsåret är barnets rätt att delta, ha inflytande och få sin röst hörd. Under jubileumsåret främjar man barn och ungas rätt att delta i beslut som rör dem själva utgående från deras ålder och utvecklingsnivå.

Vardagen på ett daghem är hektisk och livlig med bestämda tider för olika verksamheter och aktiviteter. För att veta vad barnen vill måste man få insikt i deras tankar och önsknings, vilket är tidskrävande. Alla barn uttrycker inte heller klart vad de vill, kanske inte kan eller vågar, har resurser eller möjlighet. Eller kanske de gör sitt allt för att höras men inte blir sedda eller hörda. Vad man ofta stöter på är faktum att det finns för stora barngrupper i för små utrymmen med för lite personal. Detta minskar på det enskilda barnets möjligheter att få sin röst hörd och beaktad. Ämnet, barnens röst, har valts för detta examensarbete eftersom det är aktuellt och utvecklar småbarnsfostran ju mer kunskap vi får om det. Jag intresserar mig för barnfrågor och vill lyfta fram varför

det är viktigt att ta barnens åsikter i beaktande.

Genom detta examensarbete strävar jag efter en inblick i olika pedagogiska metoder och arbetssätt för att få fram barnens röst i barngrupper på daghem. I bakgrund- och teoridelen tas pedagogiska arbetssätt upp samt den pedagogiska roll som krävs för att beakta barnets röst. Valet av den pedagogiska vinkeln baserar jag på intresset av att själv utvecklas som blivande pedagog samt för att belysa pedagogens roll i barnets vardag på daghemmet som viktig men utmanande. Ett gott arbete med barn och bra omsorg innebär i mitt tycke en stor kompetens som pedagog och ett aktivt tillägnande åt arbetet. Genom att belysa detta i samband med ämnet strävar jag till att motverka tankar om att arbetet med barn är mödolöst och inte kräver något speciellt av den vuxna.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med detta examensarbete är att genom litteratur få fram teorier kring ämnet och genom en undersökning få konkreta exempel och andra pedagogers syn på ifall barnens röster hörs i daghemmet och i barngruppen, hur daghemspersonalen får fram barnens åsikter, idéer och önsknings och ifall de tas i beaktande i planeringen av verksamheten och i så fall på vilket sätt. Det handlar alltså om att få reda på ifall och på vilket sätt barnen är delaktiga i den planering som rör dem själva, enligt personal som arbetar med dessa barn. Men syftet är även att belysa hur pedagogen kan hjälpa och stöda, samt ge möjlighet för barnet att i vardagen påverka och ha inflytande i situationer som inte är planerade på förhand. Jag vill ge en inblick i och förmedla konkreta exempel på pedagogiska arbetssätt gällande att få fram barnets röst. Med min undersökning vill jag ta reda på ifall barnens rättigheter gällande ämnet följs i praktiken och hur den ger sig i uttryck.

Mina forskningsfrågor är: *Hörs barnens röster på daghemmet? Hur fås barnens åsikter fram på daghem? På vilket sätt tags barnens åsikter i beaktande i planering av daghemsverksamheten?* Forskningsfrågorna tar fasta på de centrala sakerna jag i min undersökning vill få fram. Dessa frågor skall svara på mitt syfte för undersökningen.

Den första frågan, *Hörs barnens röster på daghemmet?* handlar i stora drag om daghemspersonalens syn på ifall de anser att barnen får fram sina åsikter och tankar. Den kan ses som en övergripande "ja-nej fråga", där det kommer fram t.ex. om alla intervjuade är av samma åsikt eller om det finns skillnader i synen på barnens tilltalskommande. Här kan komma fram skillnader i olika barngrupper på samma daghem som skall följa samma verksamhetsplan, och om fallet är så, önskar jag få fram orsakerna.

Med den andra frågan, *Hur fås barnens åsikter fram på daghemmet?* önskar jag mig få inblick i vilka metoder och sätt daghemspersonalen i de skilda barngrupperna använder för att få barnen att uttrycka sina åsikter och tankar. Denna fråga handlar långt om att belysa pedagogiska arbetssätt och metoder som används på daghemmet, som t.ex. observation, dokumentation, sagotering.

Den tredje frågan, *På vilket sätt tags barnens åsikter i beaktande i planering av daghemsverksamheten?* strävar att få fram ifall, och hur, daghemspersonalen ger barnen inflytande i verksamheten som berör dem. Frågan kunde svara på hur stort inflytande barnen har d.v.s. i vilken mån barnens åsikter har betydande inverkan på verksamheten, hur deras åsikter kommer med i planeringen och hur stor vikt man sätter på att beakta barnens tankar. Jag önskar även få svar på hur barnens inflytande i planeringen syns i vardagen.

1.3 Avgränsningar

Jag har valt att undersöka daghemspersonalens syn på och erfarenheter av att ge barnen inflytande och tar inte med barnens egna syn på saken. Valet av avgränsningen baserar jag på att jag fokuserar mig på pedagogens roll gällande ämnet. Med tanke på min egen yrkesmässiga utveckling vill jag få fram andra yrkesmässiga pedagogers åsikter och erfarenheter samt tillvägagångssätt. Majoriteten av de jag intervjuar är pedagoger eftersom jag vill få insikt i pedagogiska arbetssätt och pedagogiska synsätt.

Eftersom jag vill få förståelse i det jag undersöker och i svaren jag får via intervjuerna

kräver det att jag har en intensiv undersökningsuppläggning, d.v.s. att jag koncentrerar mig på få enheter. Därför deltar det pedagoger från ett daghem i min undersökning, i stället för från flera daghem.

I bakgrund- och teoridelen har jag valt att inleda med de förordningar som ligger som grund för småbarnsfostran i Finland och belysa att barnens rättigheter är en central byggsten. Eftersom barnens rätt att få sin röst hörd ingår i rättigheterna ser jag FN:s barnkonvention som ytterst relevant.

Vidare tar jag upp begrepp och fenomen som jag stött på i litteraturen jag bearbetat. Jag har byggt upp bakgrundsinformation och teorin på basen av det jag anser kopplas starkt till ämnet. Jag har avgränsat vad jag valt att ta upp som bakgrundsinformation enligt de begrepp som varit mest centrala och framkommit oftast i den litteratur jag använt i litteraturöversikten. De begrepp jag behandlar utgör en helhet och är starkt bundna till varandra.

1.4 Tidigare forskning

Då jag behandlar konventionen om barnens rättigheter tar jag upp en undersökning utförd av Taloustutkimus på uppdrag av politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd. Denna undersökning tar jag upp eftersom den visar både på att en stor procent av personerna som deltog i undersökningen anser att barnen alltför sällan får yttra sin åsikt om frågor som gäller dem själva, samtidigt som 46 % av finländarna uppger att de aldrig har hört talas om barnkonventionen. (Undervisningsministeriet 2008, Taloustutkimus 2008) Undersökningen är färsk och ger information om att innehållet i ett så väsentligt dokument är relativt okänt.

Jag tar upp Eva Johanssons (2003) undersökning som understryker att verksamheten på daghem är komplex och att många faktorer har betydelse för den pedagogiska kvalitén. Johansson har utfört undersökningen på uppdrag av Skolverket i Sverige i avsikt att få bättre kunskap om den pedagogiska verksamheten för de yngsta barnen i daghemmet.

Orsaken till att jag tar upp denna undersökning är att de uttalanden Johansson gör om sin undersökning tangerar centrala begrepp i mitt ämne. Dessutom förklarar hon pedagogers synsätt, hur de betraktar barnet och hur de verkar i vardagen på daghemmet i en strävan att förstå barnen. Johansson tar upp barnens delaktighet, som är ett av mina centrala begrepp, och förklarar vad pedagoger som deltagit i hennes undersökning anser om delaktigheten samt vad de gör för den i vardagen (Johansson 2003 s.13, 81-83, 104). Jag beskriver inte Johanssons undersökning och hennes resultat som en helhet, utan tar upp den i olika sammanhang i bakgrund- och teoridelen. Eftersom Johansson utkommit med en bok baserad på undersökningen har den för mig varit en central källa som jag använder mig av i många olika sammanhang. Därför figurerar Johanssons undersökning i flera olika kapitel i bakgrund- och teoridelen.

Vidare tar jag upp en studie som fokuserar på femåriga barns förståelse av sin egen delaktighet i daghem, gjord 2001 av Ingrid Pramling Samuelsson och Sonja Sheridan. Jag nämner denna undersökning eftersom den handlar om hur barn ser på delaktigheten. (Johansson & Pramling Samuelsson 2007, Pramling Samuelsson & Sheridan 2003b)

I bakgrund- och teoridelen tar jag upp Lindahls studie där hon observerat småbarn med hjälp av en videokamera. Hennes syfte är att fånga barnets agerande i daghem och tolka materialet för att bevisa att det går att studera hur ettåringar organiserar sin verklighet. Jag nämner denna studie i samband med problematiken att få de minsta barnens röst hörd som inte ännu kan uttrycka sig verbalt. Jag tar upp observation eftersom det är en pedagogisk metod man kan använda sig för att få fram barns tankar. (Lindahl 2002 s.79-81)

1.5 Definitioner på centrala begrepp

Ett av begreppen som kommer att tas upp i detta examensarbete är *barnens rättigheter*. Med barnens rättigheter syftar jag till de rättigheter som tas upp i den av Förenta Nationernas generalförsamling godkända konvention om barnens rättigheter. Enligt konventionen betonar idén om barnets rättigheter att barn har rätt till att få sina

grundläggande behov tillgodosedda, att få skydd mot utnyttjande och diskriminering samt få uttrycka sin mening och bli respekterade. Samhället är skyldigt att svara på dessa krav. (Hammarberg 2006 s.6)

Demokrati är ett annat begrepp som figurerar i detta examensarbete. Synonymer för demokrati är folkstyre, folkmakt, folkvälde, mångvälde, jämlikhet och medbestämmande. (Walter 2002 s.97) I detta arbete syftar demokrati till förskolans uppgift att fostra barn till demokratiska medborgare och utveckla barns förståelse för demokratiska värderingar samt lägga grunden för ett växande ansvar och intresse hos barnen att delta. Dessa kompetenser utvecklar barn när de känner att de kan påverka sin situation i förskolan och dess innehåll, (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003a s.37) därav är demokrati ett relevant begrepp för denna studie.

Inflytande kan förklaras som påverkan, inverkan, betydelse, makt. (Walter 2002 s.229) I denna kontext handlar inflytande om att barn tillsammans med vuxna aktivt får delta i beslut som rör den pedagogiska miljöns utformning, vara med och välja och medverka (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003a s.38).

Delaktighet betyder att ha del i, vara inblandad och medansvarig. Att medverka i något, participera. (Walter 2002 s.96)

Barnperspektiv och *barns perspektiv* är mångtydiga begrepp. Ett barnperspektiv måste innehålla barns perspektiv, men detta måste tolkas av pedagogen. Därför är begreppet alltid dubbelt. (Halldén 2003 s.12-13, Öhman 2006 s.42) Barnperspektiv handlar om att ta fasta på de villkor under vilka barn lever och barns erfarenheter men även försöka förstå barns intentioner och meningsuttryck. Att ta barns perspektiv handlar om att kunna lyssna, se och tolka barns sätt att agera (Öhman 2006 s.42-43). Barnperspektivet är att försöka inta barnets ståndpunkt till tillvaron och se världen med barns ögon samt leva sig in i hur barn tänker och känner. Pedagogen bör tolka det barn gör och säger för att förstå barns perspektiv (Johansson & Pramling Samuelsson 2007 s.23, 46).

Synen på barn, eller barnsyn, handlar om pedagogens föreställning om barnet som

person. Definitionen av barn har betydelse för omsorgen och bemötandet. Synsätt om barn handlar om människosyn och respekt. Synen på barn innebär hur man uppfattar, förhåller sig till och bemöter barn. (Johansson 2003 s.81)

Barnets bästa är ett begrepp som tas upp i detta examensarbete. Barnets bästa speglar alltid de föreställningar och antaganden som dominerar i samhället vid den aktuella tidpunkten och stället. Vad man ser som barnets bästa styr de vardagliga mötena mellan pedagoger och barn. (Öhman 2006 s.40)

Pedagogiskt arbetssätt är ett centralt begrepp som genomsyrar examensarbetets teoridel. En pedagogisk verksamhet som baserar sig på ett pedagogiskt arbetssätt handlar om att aktivt arbeta i en process mot givna mål. (Kummel 2004 s.9, Pramling Samuelsson & Sheridan 2003a s.103) Det finns olika teorier och åsikter om vad pedagogiskt arbete är. Men tanke på examensarbetets ämne kan Ronnbys teori nämnas. Ronnby (se Eriksson & Markström 2005, s.185) menar att pedagogisk handlingslinje utgår från tankar och teorier om kunskapsproduktionens och medvetandegörandets sociala aspekter. Grundidén är att man utgår från att människor utvecklas i sociala sammanhang, i gemenskap med andra och i växelverkan i grupp. Pedagogiken är en metod för att arbeta med grupper och Ronnby betonar starkt gruppens dynamik och möjlighet. Pedagogiken skall stimulera människor till att förändra sin situation och själv utvecklas under denna process. Nämnvärd är även Stensmos (se Eriksson & Markström 2005, s.187-188) tankar om vad socialpedagogiskt arbete är. Han menar att det socialpedagogiska arbetet går ut på att ge klienterna färdigheter, kunskaper och normer för att utveckla sina sociala resurser och relationer till andra. Han har en stark betoning på pedagogik. Beroende på vilket perspektiv som väljs ändras innebörden på begreppet.

I detta examensarbete används begreppet daghem genomgående även om litteraturen använder ordet förskola. Orsaken till detta är att den litteratur som kommer från Sverige använder ordet förskola som i Finland har en annan innebörd. Då det i resultatredovisningen talas om förskola och förskolebarn menas den verksamhet som är riktad mot de äldsta barnen i daghemmet som förbereds inför skolstarten.

2. Bakgrund och teori

I detta delkapitel presenteras bakgrundsinformation och teorier i ämnet. Teoridelen baseras på litteratur, artiklar och elektroniska källor. De elektroniska källorna som t.ex. barnträdgårdsläraryrkesförbundets hemsida, Statens förvaltningsdata Finlex och undervisningsministeriets hemsida, är kritiskt granskade och informationen på dessa sidor är ansedd att vara korrekt och pålitlig. Databaser som funnit via Nelli portalen har använts. Dessa databaser är; FINLEX-lagstiftning, Finsk-svensk utbildningsordlista, Google Scholar, Social- och hälsovårdsministeriets publikationer/ Ministry of Social Affairs and Health- publica, Undervisningsministeriets publikationer/ Publications of The Ministry Of Education.

Litteraturen är varierande för att få en bred syn på ämnet och kunna framställa olika synpunkter, men även för att finna likheter och samma åsikter. Litteraturen som använts är både finsk- och svenskspråkig och översättningen har skett från finska till svenska med noggrannhet med hjälp av databasen för finsk-svenska utbildningsordlistan. Då artiklar är använda som källa är de valda ur tidningen Varhaiskasvatuksen ammatti- ja järjestölehti från år 2009, som undertecknad anser vara reliabel och innehåller uppdaterad, färsk information.

2.1 Barnens rätt att få sin röst hörd

I Finlands grundlag 11.6.1999/731 2 kap 6§ står det att “barn skall bemötas som jämlika individer och de skall ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva”. I samma kapitel nämns även yttrandefriheten; ”Var och en har yttrandefrihet. Till yttrandefriheten hör rätten att framföra, sprida och ta emot information, åsikter och andra meddelanden utan att någon i förväg hindrar detta”. (Statens författningsdata FINLEX, Karlsson 2003 s.9)

FN:s konvention om barnets rättigheter, som godkändes av FN:s generalförsamling den 20 november 1989, är en universell definition av vilka rättigheter som borde gälla för alla barn i hela världen. Enligt Hammarberg (2006 s.6, 7) handlar konventionen i grund och botten om att barn har rätt att få sina grundbehov tillgodosedda, att få skydd mot utnyttjande och diskriminering, och för den här undersökningen viktigt; att få uttrycka sin mening, rätten till medinflytande genom att säga sin åsikt och bli respekterade. Konventionens tolfte artikel handlar om att barn skall ha möjlighet att göra sina röster hörda och få påverka sin egen situation. Detta är barnens rättighet eftersom de beaktas ha fullt och lika människovärde. I denna artikel finns ett element för deltagande och inflytande för barn och att det genomförs verksamheter på t.ex. kommunal nivå för att barn skall kunna påverka eller för att barnperspektivet skall beaktas i tillräcklig utsträckning. I konventionen framgår även en av grundprinciperna; barnets bästa skall beaktas i alla beslut som berör barn. (Hammarberg 2006 s.13, Pramling Samuelsson & Sheridan 2003 s.72, Honkanen & Syrjäla 2000 s.51-52, Norell Beach & Berg-Danielsson 2001 s.14)

I Konventionen om barnets rättigheter står det i den tolfte artikeln att man bör ta i beaktande barnets ålder och utvecklingsnivå när man bedömer barnets åsikter. Den trettonde artikeln handlar om barnets rätt till yttrandefrihet. (Hammarberg 2006 s.38, Honkanen & Syrjäla 2000 s.107) Konventionen medför enligt Hammarberg (s.6-7) en skyldighet för samhället att svara på dessa krav och han menar att barns situation gjorts till en internationell angelägenhet eftersom regeringen i respektive land är ansvarig för att respektera konventionen. Hammarberg är Europarådets kommissarie för mänskliga rättigheter och deltog i utarbetandet av konventionen om barnets rättigheter.

Barnets rätt till yttrandefrihet innefattar frihet att oberoende av territoriella gränser ha rätt att söka, motta och sprida information, tankar av olika slag, i tal, skrift och tryck, i konstnärlig form eller andra uttrycksmedel som barnet väljer (Finlands UNICEF-förening).

Ett grundläggande värde i det demokratiska samhället är att varje människa har rätt att som likvärdig delta och påverka frågor som gäller dem själva. Enligt grundlagen bör

vuxna skapa arrangemang som gör att barn och unga kan påverka frågor som gäller dem på ett sätt som motsvarar deras mognad. Barnskyddslagen förutsätter även att barnet hörs vid beslutsfattande. För barnets deltagande finns alltså en stabil juridisk grund. (Social- och hälsovårdsministeriet 2005 s.42)

Finlands barnombudsman Maria Kaisa Aula uttrycker sig, i en broschyr utgiven av barnträdgårdsläraryrket, under rubriken "Barnens rätt att komma till tals" med orden "*för oss vuxna är det lätt att ställa dessa punkter i viktighetsordning. Först skyddar vi, sedan fixar vi service och utkomst. Därefter funderar vi på delaktigheten – om vi har tid*". Hon understryker att rättigheterna i FN:s konvention om barnens rättigheter är lika viktiga. Det kräver tid av den vuxna att stanna upp och ha beredskap att uppskattande och respekterande lyssna till barnet. Aula anser att föräldrarna också är viktiga budbärare då det gäller att förmedla barnets erfarenheter. Stabilitet och kontinuitet är viktigt i de personliga relationerna eftersom ett barn lättast öppnar sig för en bekant person. Aula påpekar att servicen speciellt inom specialbarnpedagogiken bör förstärkas så att barn som behöver särskilt stöd inte skulle bli ojämnt behandlade gällande sina rättigheter. (Barnträdgårdsläraryrket 2009) Aula menar att barnens rättighet om att få sitt bästa beaktat förverkligas i någon mån men inte tillräckligt. Hon tycker att vi i Finland kunde lägga till konventionens huvudprinciper i lagstiftningen (Seretin 2009 s.10-11).

År 2009, är jubileumsår för FN:s konvention om barnens rättigheter som fyller 20 år den 20 november. (Barnträdgårdsläraryrket 2009) Temat för jubileumsåret är barnets rätt att delta, ha inflytande och få sin röst hörd. Under jubileumsåret främjar man barn och ungas rätt att delta i beslut som rör dem själva utgående från deras ålder och utvecklingsnivå (Oleander 2009 s.4). Under jubileumsåret 2009 förverkligas en informationskampanj om barnkonventionen. Politikprogrammet genomför kampanjen "Barn har egna rättigheter" i samarbete med barnombudsmannen och medborgarorganisationer. Temat för denna kampanj är barns rätt till delaktighet. Tarja Halonen, republikens president, är jubileumsårets beskyddare (Regeringens politikprogram).

Barn med särskilda behov skall istället för att sättas i specialgrupper inkluderas i normala daghemsgrupper. Stödande åtgärder riktas inte endast mot det enskilda barnet utan mot hela barngemenskapen. Detta är en del av social inklusion. Med pedagogiska ansträngningar syftar man till att utveckla alla barns betingelser för att delta i sociala gemenskaper, oavsett särskilda behov. Daghemmet har i och med detta blivit ett område där socialpedagogiska perspektivet blir mer synligt. Social inklusion har blivit ett nyckelord i den internationella välfärdspolitiken så som den formuleras i t.ex. FN:s deklamationer. I FN:s barnkonvention formuleras involvering som en rättighet, d.v.s rätten att bli hörd, respekterad och att få sina särskilda behov som barn tillgodosedda. Förutom detta formuleras rättigheter för alla personer med psykiska och fysiska funktionshinder i FN:s deklamation om likabehandling av funktionshindrade. Ingen får uteslutas från deltagandet i det samhälleliga livet. Socialt deltagande betraktas som en grundläggande förutsättning för lärande. I uppbyggande av det inkluderande vardagslivet är barnen föremål för den socialpedagogiska insatsen med målet att ge deltagarna möjlighet att handla och leva ett meningsfullt liv med största möjliga inflytande över den egna tillvaron. Det handlar om sociala arenor som är professionellt arrangerade i syfte att skapa betingelser för socialt deltagande. (Madsen 2006 s.25, 171, 173, 178, 204)

2.2 Taloustutkimus undersökning om barns inflytande och rättigheter

I en undersökning utförd av Taloustutkimus på uppdrag av politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd, framkommer det att 80 % av finländarna säger att barn alltför sällan får yttra sin åsikt om frågor som gäller dem själva. De som svarade på enkäten trodde att vuxna skulle fatta bättre beslut om de beaktade barnens synpunkter. Sju av tio respondenter ansåg att man också skall lyssna på barn i dagisåldern. 46 % av finländarna uppger att de aldrig har hört talas om barnkonventionen.

(Undervisningsministeriet 2008) 54 % av respondenterna hade alltså enligt undersökningen hört talas om FN:s konvention om barnets rättigheter. Fler kvinnor än män hade hört om konventionen, kvinnornas andel var 56 %, medan männens var 52 %. 15-34 åringar hade hört talas om konventionen mer sällan än medeltalet medan 35-64

åringar hade hört talas om den oftare än medeltalet. Då respondenterna i undersökningen frågades vad konventionen innehåller höll 98 % med om att den förutsätter att barn skall beskyddas från all form av våld och utnyttjande. 94 % av respondenterna höll med om att barnens åsikter bör beaktas i beslut som berör dem och 91 % höll med om att barnet bör tryggas vila och lek på fritiden. 92 % var av den åsikten att vuxna gör bättre beslut ifall de beaktar barnets åsikt. 70 % ansåg att barn i förskoleåldern inte är för små för att få sin röst hörd (Taloustutkimus 2008). I Taloustutkimus enkät deltog 980 personer i åldern 15–79 år runtom i Finland och undersökningen genomfördes i oktober 2008 (Undervisningsministeriet 2008).

2.3 Rätten att få sin röst hörd i grunderna för planen för småbarnsfostran och i riksomfattande riktlinjer för förskoleverksamheten

Grunderna för planen för småbarnsfostran är förankrade i Statsrådets principbeslut om riksomfattande riktlinjer för förskoleverksamheten. Verkställandet av de mål som myndigheterna på riksomfattande nivå ställer upp styrs av grunderna för småbarnsfostran. Syftet med grunderna för planen för småbarnsfostran är att skapa förutsättningar för att utveckla småbarnsfostrans kvalitet och på samma grunder i hela landet styra den innehållsliga utvecklingen på området. (Stakes 2005 s.3,11)

I Statsrådets principbeslut om riksomfattande riktlinjer för förskoleverksamheten, utgiven av social- och hälsovårdsministeriet, kan man i punkt fyra läsa att FN:s konvention om barnens rättigheter, bestämmelserna om de grundläggande fri- och rättigheterna och övrig nationell lagstiftning ligger som grund för den finländska förskoleverksamheten. Här nämns även att konventionsstaterna är förpliktade att tillförsäkra barnen en del av samhällets resurser, rätt att delta i beslutsfattande som gäller dem själva och i samhällslivet. Det nämns även att det i konventionen betonas barnets intresse i all verksamhet som rör barn. (Social- och hälsovårdsministeriet 2002 s.15)

Grunderna för planen för småbarnsfostran styrs av dokumentation som utarbetas på nationell och kommunal nivå. Styrningen på nationell nivå grundar sig bl.a. på lagar och

förordningar som omfattar barnens dagvård och förskoleundervisning. (Stakes 2005 s.12-14) Då värdegrunden för småbarnsfostran beskrivs i punkt 2.2 i grunderna för småbarnsfostran (Stakes 2005 s.17) tas konventionen om barnets rättigheter upp och de fyra allmänna principerna nämns, där bl.a. att barnets åsikt skall beaktas.

I grunderna för småbarnsfostran gällande barn under tre års ålder behandlas dilemmat om att få fram små barns åsikter, detta tas närmare upp i ett senare kapitel: *få barns röst hörd*. Dessa grunder skrevs av en arbetsgrupp bestående av forskare och andra professionella inom området. Denna grupp grundades på våren 1999 av barnträdgårdsläraryrket som ansåg att de existerande grunderna för småbarnsfostran inte tog hänsyn till de minsta barnen utan endast till barn i åldern 3-6. (Helenius et.al. 2001 s.3)

2.4 Ett Finland för Barnen- rekommendationer av kommissionen för barnfrågor

I social- och hälsovårdsministeriets publikation 2005:6 *Ett Finland för barnen*, som är Finlands nationella handlingsplan som förutsätts av FN:s generalförsamlings specialsession om barn, tas barnets rättigheter upp. Denna nationella handlingsplan är 2003 sammanställd av kommissionen för barnfrågor i Finland. Kommissionen för i sina rekommendationer fram förslag om förbättrat genomförande av barnens rätt att delta. (Social- och hälsovårdsministeriet 2005.s.3)

Kommissionen menar att barns och ungas rätt att delta fortfarande är dåligt förverkligat och att vuxnas attityder ofta hindrar deltagandet. En av barnkommissionens synpunkter på brister i barnens välbefinnande är för få möjligheter för barn och unga att delta. Kommissionen tycker att man bör utveckla och ta i bruk metoder i beslutsfattandet som skulle säkra barnets deltagande. I målet ingår att lyssna på barnet och öka påverkningsmöjligheterna i barnets uppväxtmiljö. Barn är ofta duktigare än vad vuxna tror på att förstå saker och uttrycka sina åsikter. Kommissionen menar att responsen från vuxna är en viktig del av deltagandet eftersom den vuxna genom det visar att barnets åsikter är viktiga. (Social- och hälsovårdsministeriet 2005 s. 7, 18-19, 42)

2.5 Teorier kring synen på barnens rätt att få sin röst hörd och beaktad

En ”ny” syn på barn har vuxit fram eftersom kunskapsskapandet och sättet att tolka och förstå har förändrats. Den barnsyn som råder formas av sättet att betrakta, tolka och förstå barn och barndom vid en viss tidpunkt i ett visst samhälle. (Öhman 2006 s.16, Pramling Samuelsson & Sheridan 2003b s.73)

Till europeisk kultur hör en humanistisk syn på människan och på barnet. Humanismen innebär en tro på människans inneboende kraft och förmåga att styra sig själv och ta ansvar för sin utveckling. Utgångspunkten är att individens personlighet är given från början och att den bästa uppfostran är att ge barnet tillfällen till självreglering och frihet för att egna inneboende anlag skall få utvecklas och mogna. (Egidius 2002 s.17)

Program i daghem kan utformas med grund i ett humanvetenskapligt synsätt så att daghemmets verksamhet blir mera vägledande och styrande. Enligt ett sådant synsätt beaktar pedagogen barnens tankar och åsikter samt ger utrymme för ett indirekt eller direkt inflytande av barnet i t.ex. planeringen och utformningen av daghemmets verksamhet. Man utgår från barnets intressen och motivation (Lundqvist & Carlsson 1998 s.65, Peltonen 2004 s.80).

Öhman (2006 s.142-143) menar att den barnsyn som dominerar pedagogens synsätt påverkar den yrkespersonliga kompetensutvecklingen och hur man bemöter barnen. Hon tar upp Eva Johanssons och Barbro Johanssons fyra synsätt. Att se barnet som *det goda barnet*, då man ser barnet som oskyldigt och arbetar med barnet i centrum och betonar mötet med barnet. Om man ser barnet som *det formbara barnet* betraktar man det som ett tomt kärl och pedagogen utövar en tydlig vuxenstyrning. Om barnet ses som *det förnuftiga barnet* antar man att barnet är rationellt och i stånd att dra objektiva slutsatser. Då utgår pedagogens arbetssätt från resonemang med barnet och låter barnet själva välja. Det fjärde synsättet är att se barnet som *det emotionella barnet*. Då ses barnet som inlevelsefulla och pedagogens främsta uppgift är att hjälpa barnet att utveckla och urskilja olika känslor och förstå andras. Öhman påpekar dock att

pedagogens syn på barn är sammansatt och komplex samt innefattar en helhetssyn av barnet.

Maltén förklarar att den människosyn som pedagogen utövar i mötet med barn får konsekvenser för deras utveckling och kunskapshämtande. Han beskriver tre sätt på vilka pedagogen kan se på barnet. Det första synsättet innebär att man ser barnet som ansvarslöst, med medfödd ovilja till arbete. Metoderna för att få barnet att lyda är mutande och hotande och barnens idéer och intressen beaktas inte. Det andra synsättet är enligt Maltén en social människosyn där pedagogen har förståelse för barnets behov och intressen. Pedagogen satsar på att utveckla samarbete och solidaritet. Det tredje synsättet är tron på den självförverkligande människan som innebär att man ser på barnet som en person som inte upplever motivation om det utsätts för hot eller straff. Det självförverkligande barnet har en inneboende motivation och vill nå egna mål genom aktivitet och självkontroll. Genom att ta ansvar och vara kreativ menar Maltén att barnet utvecklas mot ett självförverkligande. Då pedagogen har detta synsätt styr hon inte barnet i onödan utan fungerar som en handledare, det som kallas för inflytande under ansvar. (Kummel 2004 s.46-47)

John Dewey, född 1859, var en amerikansk filosof, pedagog och psykolog som har haft inflytande på dagens konstruktivistiska småbarnsfostran och daghemspedagogik. Deweys tankar har påverkat starkt hela 1900 talets utformande av en barncentrerad uppfostran. Dewey betonar starkt i sin pedagogik de sociala och psykologiska aspekterna i inlärningsprocessen. Han ser på människan som en av sin natur aktiv och nyfiken aktör. Läraren eller pedagogen bör vara väl insatt i barnens kunskaper, färdigheter och behov för att kunna planera inlärningsprocesserna med barnet som utgångspunkt. Planeringen bör enligt Dewey vara flexibel och ge utrymme för individuell aktivitet och nya erfarenheter. Dewey ansåg att uppfostran bör ha vikten på att lära barn att växa upp till att bli medlemmar i ett demokratiskt samhälle. Därför tyckte han att barn bör lära sig redan som små att följa demokratins regler. Detta synsätt ligger också som grund för Bruners och Powells tankar. De lägger liksom Dewey vikten på ett med barnen samverkande pedagogiskt sätt där barnen ges en aktiv roll i byggandet och förnyandet av en gemensam kultur. (Hujala et.al. 1998 s.42-43, Eriksson

& Markström 2007 s.33-43)

Dewey konkretiserade tanken om att barnet bör vara personligen intresserad av det som det skall lära sig, och tog geografi som exempel. När barnet skall lära sig om ämnet geografi lär det sig inte om ett land genom att studera dess karta eller genom att läsa fakta ur en geografibok. Dewey menar att kartan och geografiboken är guider för barnens personliga upptäcktsresor och att de visserligen underlättar lärandet men att man först kan tala om egentlig kunskap när en bok eller ett ämne stimulerar till ett aktivt sökande. Dewey talar om elever, barn i skolan, men idén kan tillämpas även på yngre barn. Dewey sade att de flesta situationerna bör utgå från barnets verklighetsbild och bygga vidare på deras nyfikenhet och deras egna frågor. (Egidius 2002 s.63) Forssell (2005 s.79) menar att vi har Dewey att tacka för att människors egna intressen och behov idag är utgångspunkt för all undervisning.

Theodorsson beskriver individens rättigheter och skyldigheter med att alla har lika stor rätt att introducera påståenden, att komma med frågor och tolkningar, att ifrågasätta andras åsikter och att alla har lika stor rätt att bli hörda. Men han menar att deltagaren också måste lyssna och respektera vad andra har att säga. (Höberg 2007 s.72)

Pedagogers föreställningar om barnet som person, menar Johansson (2003 s.81), att är en viktig fråga i verksamheten för små barn. Omsorgen och bemötandet som barnet får baserar sig på hur barn definieras. Johansson menar att synsättet på barn handlar om människosyn och respekt. Hon håller det centralt hur vuxna uppfattar, bemöter och förhåller sig till barnen som personer. En av utgångspunkterna är att barnet har behov av att kunna handla utifrån sina egna initiativ och avsikter, att bli förstådd och tolkad. Johansson bygger sina uttalanden på en undersökning hon gjort om den pedagogiska verksamheten för de yngsta barnen. Hon har genom sin undersökning kommit fram till att pedagoger riktar sitt intresse mot en strävan att förstå barnet och bemöta dem på deras premisser. Synsätt som framkommit i undersökningen är att pedagogerna betraktar barnet som en medmänniska med intentioner, behov, intressen och önskningar som man bör respektera. Den vuxna har en ambition att ge barn kontroll och översikt över sin tillvaro samt en vilja att förstå hur barnet upplever olika saker och se omvärlden så som

barnet gör det. (Johansson 2003 s.81-83)

Öhman (2006 s.29) förklarar att alla människor har ett grundläggande behov av att bli sedda. Hon menar att det är viktigt att pedagoger som samspelar med barn har ett förhållningssätt som ger barnet erkännande. I och med detta erkännande kan barnet skapa sig ett själv med en god och realistisk självbild. Att godta barnets känslor och upplevelser, accepterar dem och tar dem på allvar samt ger barnet en rätt att bilda sin egen åsikt ingår i detta förhållningssätt. Pedagogen bör kunna se barnet med behov, känslor och motiv som är annorlunda än sina egna.

Höberg (2007 s.118-119) tar upp Jans kritik mot att ge barn så stort inflytande. Han ställer frågan om det är meningsfullt att ge barn en vuxencentrerad form av medborgarskap. Han utgår från riskerna med individualisering och globalisering. Då man talar om barns medborgarskap bör man enligt Höberg komma ihåg att barn i biologisk mening är omogna och att deras abstraktionsförmåga och omdöme är annorlunda än vuxnas. Man kan inte kräva ansvar av barn på samma sätt som av vuxna men barn kan ta ansvar på andra sätt som t.ex att barn kan avbryta lekar som känns för svåra.

2.6 Barnets bästa

I FN; s konvention om barnens rättigheter tas barnets bästa upp i artikel 3 där det står att barnets bästa alltid skall komma i första rum. Hammarberg (2006 s.11) påpekar att barnets intressen inte alltid kan väga tyngre än alla andras intressen, men att barnets åsikter skall väga tungt. Höberg (2007 s.95) tar upp Halldéns påstående om att begreppet barnets bästa inte är något nytt, men att tolkningen och synen på vad som är barnets bästa har förändrats. Halldén (2003 s.12-13) menar att begreppet ”barnets bästa” har funnits innan barnkonventionen men att innebörden har varierat mellan tidsepoker. Halldén menar att det tydligt syns i historisk forskning att man långt före barnkonventionen resonerade med barnets bästa som utgångspunkt. Samma sak nämner Öhman (2006 s.39). Att barnets bästa aktualiserats i och med barnkonventionen men att begreppet funnits länge.

Johansson (2003) menar att pedagoger skall efterfråga vad barnet vill. Hon tar upp olika sätt för de vuxna att agera. Endera kan pedagogen följa barnets önskan, eller bekräfta barnets vilja men ändå inte följa den. De vuxna försöker få barn att uppleva att de är delaktiga i beslut som berör dem själva och samtidigt uppmuntra barnen till självständighet. Pedagogen visar att de litar på att barnet förstår och klarar av saker då de ges möjligheter till val och kontroll över sin vardag. Vuxna kan undvika att besluta för barnen och istället för det resonera och ge barnet förslag, men ge barnet bestämmanderätten. Johansson tar upp begreppet ”vuxna vet bättre” och menar att vuxna ibland agerar som referens till barnens förståelse men det handlar egentligen om vuxnas idéer om vad som är rätt som går före barnets syn på saken. Detta förhållningssätt delar Johansson in i två delteman; barns rätt att välja- utifrån vuxnas struktur, och barns bästa- ur vuxnas perspektiv. Det först nämnda innebär att barns och vuxnas önskningsar kan konfronteras ibland och då försöker man ge barnet en känsla av kontroll men genomför ändå sina avsikter. Man agerar mot barnets vilja men på ett sätt som barnet inte märker. Exempel på detta kunde vara en situation där ett barn inte vill klä på sig ett visst klädesplagg och den vuxna respekterar det och visar förståelse men klär plagget på barnet då barnet är i andra tankar och har glömt bort sin önskan. Barnet ges då rätt att uttrycka sin vilja utan att den vuxna följer den. Den vuxne kan bekräfta barnets vilja genom att säga ” jag vet att du inte tycker om detta”. Johansson kallar detta för ett skenbart val, barn ges möjligheten att välja men inom ramarna för vad vuxna ger dem för alternativ. Det andra alternativet, barns bästa- ur vuxnas perspektiv, är då vuxna utgår från att barn skall vara med för deras egen skull och t.ex. öva eller lära sig saker fast de själva inte vill. Exempel kunde vara att barn bör smaka på allt de har på tallriken, tåla motgångar och följa regler. Detta är för barnets bästa enligt vuxna och dilemmat ligger i det att barnet inte förstår att det är för deras bästa. (Johansson 2003 s.83-84, 86-89)

2.7 Att ta fasta på barnens initiativ och utgå från deras intressen

När barnet är aktivt och intresserat lär det sig bäst och får uppleva glädje över att lära

sig och lyckas när det fungerar på ett betydelsefullt och meningsfullt sätt. (Stakes 2005 s.23, Pramling Samuelsson & Sheridan 2003a s.35, Karlsson 2003 s.23) Då fostraren är engagerad i sitt arbete och medverkar till barnets fostran och inläring, registrerar fostraren barnets känslolägen och emotionella välbefinnande. Detta innebär att den vuxna lyssnar till barnet, väljer det sätt att göra saker som passar barnet bäst, ger barnet möjligheter till att ta initiativ, utforska och uttrycka sina tankar. (Stakes 2005 s.23)

Kummel (2004 s.49) tar upp Ellströms tankar om utvecklingsinriktat lärande som handlar om att den lärande själv förväntas få uppleva att han/hon kan påverka och ta delansvar för sitt eget lärande. Barnet upplever en avsikt och mening med det egna lärandet om initiativet kommer inifrån barnet. Genom en stimulerande miljö kan barnet själv upptäcka sådant som de vill lära sig.

Hujala (et.al. 1998 s.58) menar också att barnets egna intressen är utgångspunkt för lärande. Med det menas att barnet bäst lär sig färdigheter och kunskaper som intresserar barnet själv. Till detta kan kopplas Maslows motivationsteori som anser att handlande utgår från det rådande motivet som personen har. Denna teori har haft betydelse för utvecklingen av småbarnsfostran menar Hujala. Maslow underströk den humanistiska synen på inläring, enligt vilken det finns individuella naturliga behov av utveckling och tillväxt samt strävan efter självuppfyllelse. (Hujala et.al. 1998 s.37) Motivation har i inlärningsforskning beskrivits som den kraft som skapar rörelse i inläringen. Forskning om småbarns spontana lärande visar att även småbarn väljer vad de vill göra och riktar sitt medvetande mot det som intresserar dem (Kummel 2004 s.50-51). Enligt Piaget kan barn inte hålla sina tankar hemliga utan till skillnad från vuxna visar barnen dem genom agerande och handling (Lindhal 2002 s.83).

Personer som arbetar med barn skall erbjudas utbildning i barnets rättigheter och utvecklandet av barns och ungas möjligheter till deltagande. Möjligheterna för barnen att delta beror på hur viktigt fostrarna anser det vara och hur de förstår det. Det är inte endast de resurser och den omsorg som de vuxna ger som formar barnens välbefinnande, utan också av att de vuxna lyssnar och beaktar barnens åsikter och ambitioner. Man bör utgå från funktioner och samspel i vardagen då barnens deltagande

utvecklas. En viktig del av deltagandet är att de vuxna ger respons åt barnen och visar att deras åsikter är viktiga. Vuxna bör vara uppmärksamma och tillgängliga då barnen behöver deras hjälp. Barn bör få tillräcklig tillgång till information samt kunskapsgrund för olika slags situationer för deltagande. (Social- och hälsovårdsministeriet 2005 s.42)

Johansson (2003 s.100-102) menar att då pedagogen tar fasta på barnets intentioner försöker de anpassa arbetssättet till barnens initiativ, intresse och önskemål. De vuxna bör vara känsliga och följa barnens aktiviteter. Hon menar att pedagogens ambition skall vara att delta i det som barnen gör på barnens villkor. Den vuxna skall lyssna på vad barnen säger och iaktta vad de gör för att sedan utgå från sina observationer i arbetet. På så sätt blir barnens aktivitet utgångspunkt för arbetet. Barnens erfarenheter och initiativ är som bas men de vuxna kan bidra med förslag till aktiviteter och försöka utvidga och ge leken näring. Genom att som vuxen samtala, föreslå och fråga kan man utvidga det som barnet håller på med. Då Johansson har intervjuat pedagoger har de förklarat att det är viktigt att ta fasta på de möjligheter som dyker upp i vardagen, eftersom barn lär sig hela tiden. Då barnen visar intresse och är nyfikna bör pedagogen passa på. Om barnet får agera och pröva själv kan pedagogen genom att använda positiva ord och positivt tonfall visa för barnet att man har tilltro och godkänner deras handlande.

2.8 Barns delaktighet

I de flesta sammanhang som berör barn, globalt och internationellt, betonas barns inflytande och delaktighet. I forskning, förordningar, läroplaner och styrdokument tas synsättet om barns rätt att uttrycka sin mening och bli hörda upp. Synsättet ligger även till grund för den delaktighet barn erbjuds eller kan skapa sig. (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003b s.70)

Enligt undersökningar och barnens egna erfarenheter beaktas barnets åsikter inte i tillräcklig utsträckning. Men utvecklandet av både förskoleundervisningen och grundskolan beaktar förbättringar i barnens möjligheter att delta (Social- och hälsovårdsministeriet 2005 s.43).

Deltagande förutsätter enligt Booth & Ainscow (2005 s.14) att barnet aktivt är med i lärningsprocesserna och kan uttrycka hur han/hon upplever det. Det handlar också om att barnet uppskattas som den hon/han är, blir förstådd och godkänd som en del av gemenskapen. Då man strävar efter att inkludera barn är deras åsikter och tankar viktiga att ta i beaktande i utvecklingsprocessen.

I kapitlet ”göra barn delaktiga” har Johansson (2003 s.104) samlat ihop det hon fått ur sin forskning gällande delaktigheten. Hon förklarar att det enligt vissa pedagoger är en strategi för lärande att göra barn delaktiga i verksamheten. Genom att de vuxna ställer frågor till barnen involveras de i verksamheten och därmed ges de möjlighet till inflytande. Johansson citerar några pedagoger som säger att de alltid har en dialog med barnen och låter dem styra vad som skall göras under dagen, detta för att barnen skall känna sig delaktiga i arbetet på avdelningen och få förståelse för demokrati. Här påpekar Johansson att det även handlar om vuxnas syn på vad demokrati är och hur de tar sig an barnens delaktighet. Förhållningssätt framträder som t.ex. att pedagogerna visar att de förväntar sig att barnen klarar av att utföra vissa saker, och att de räknar med barnens idéer och förslag och anpassar verksamheten efter dessa. De vuxna följer upp barnens strävanden och hjälper till om det behövs.

I sin undersökning fick Johansson fram faktumet att de vuxna anser att materialets tillgänglighet påverkar barnens möjligheter till delaktighet. Barnen behöver veta vilket material som finns till förfogande. De får inflytande om de kan välja material och aktiviteter som de själva önskar. (Johansson 2003 s.105)

Smith (se Johansson & Pramling Samuelsson 2007 s.68-69) hänvisar till sociokulturell teori och menar att om barnet tillåts och hjälps att delta med all sin förmåga hjälper det dem att lära. Hon menar att barn behöver tillfällen och utrymme att praktisera beslutsfattande. Smith poängterar att detta har betydelse för de färdigheter och förmågor barnet utvecklar och om de kommer att bli ansvarstagande medborgare. Att uppleva sig som delaktig är ett sätt att uppleva sig som kompetent. Karlsson (2003 s.110) menar att man känner sig delaktig och betydelsefull då man får påverka sådant som rör en själv.

Åberg & Lenz Taguchi (2005 s.65) förklarar att pedagogen måste tro på barnens

förmågor. Att skapa en daghemsgrupp som bygger på delaktighet och demokrati betyder inte att alla får göra som de själva vill, utan det handlar om att ge utrymme för att tänka fritt och respektera andras åsikter. Det handlar alltså inte om att vuxna lämnar över ansvaret till barnen, det finns gränser som hindrar barnen från att göra vad de vill.

Habermas (se Höberg 2007 s.32), som är en tysk filosof, har ägnat sig åt frågan om mänskliga fri- och rättigheter. Enligt honom är frihetens förutsättning att individen aktivt reflekterar över den institutionaliserade samvaron och ser de personliga uppfattningarna och känslomässiga banden till samhällets institutioner. Med andra ord förutsätter friheten att medborgare aktivt och kritiskt reflekterar över samhället och över sitt eget förhållande till detta. Habermas filosofi ligger som grund för demokratisynen; den kommunikativa demokratin, som antar att man genom reflektion och kommunikation kan nå fram till samförstånd och det allmänna bästa. Det betyder att det inte längre är majoriteten som avgör, utan någon form av konsensus (man måste även ta i beaktande minoritetens åsikter). Denna demokratisyn har fokus på allas delaktighet och inflytande. Det är brukarens inflytande och delaktighet som skall främjas genom planeringen.

Johansson (2003 s.224-225) tar upp språket som en viktig faktor då det gäller att få sin röst hörd. De pedagoger som deltagit i hennes undersökning anser att de yngsta barnens möjlighet att förvärva språket är en viktig fråga. Johansson menar att man mer sällan talar om språket i termer av inflytande, att barn skall uttrycka åsikter, säga sin mening och göra sina röster hörda. Johansson tar upp FN:s barnkonvention och menar att den och perspektivet i läroplanen har ändrats från att beakta barn som sårbara med behov, till att förstå barn som personer med kompetenser och rättigheter.

När Johansson sammanfattar vad hennes undersökning understryker tar hon upp saker som är av betydelse för verksamheten i daghemmet och delaktigheten; yttre villkor som t.ex. barngruppens storlek, personaltäthet och arbetsuppgifternas omfattning, pedagogens syn på barnet som person, deras lärande och kunskapssyn, samt gemensamma mål. (Johansson 2003 s.227)

Det är nödvändigt att daghemmets pedagogik stöder alla barns tillträde till flera olika gemenskaper för att utveckla socialt ansvar då barnen får möjlighet att testa sig själva i olika roller och sociala kontexter. Att bana väg för socialt deltagande är ett viktigt pedagogiskt insatsområde. Att få till stånd strukturer i vardagen där vägarna för deltagande är synliga och öppna för barnen, är pedagogens ansvar. (Madsen 2006 s.212-213).

I en studie som fokuserar på femåriga barns förståelse av sin egen delaktighet i daghemmet, gjord 2001 av Pramling Samuelsson och Sheridan, framkommer det att barn talar om ”att bestämma” och relaterar delaktighet främst till sin egen lek. Barnen i denna ålder har en bild av att det i huvudsak är de vuxna som bestämmer, men att barnen i leken, där vuxna inte är med, får bestämma själva. Här är barnets perspektiv det att de är relativt maktlösa gentemot vuxna, men att barnen själva kan påverka och bestämma då vuxna inte deltar. Sheridan och Pramling Samuelsson förklarar att det perspektiv som pedagogen lägger på barns inflytande och delaktighet innebär att barn blir delaktiga både i ord och i handling. Resultaten kan tolkas som att barn vet att det är de vuxna som i sista hand bestämmer, men man kan även tolka det som att pedagogerna tagit för givet att barnen förstått och vetat att de är delaktiga i beslutsprocesser och därför inte synliggjort det för barnen. (Johansson & Pramling Samuelsson 2007 s.25, Pramling Samuelsson & Sheridan 2003b s.80,)

Sheridan och Pramling Samuelsson (2003b s.71-72) förklarar att delaktighet som värde baseras på etiska ställningstaganden som ger barn rätt att uttrycka sin mening i olika kontext. Barn är utifrån detta perspektiv en del av ett sammanhang där deras sätt att tänka och förstå utgör en värdefull dimension. Delaktighet som pedagogik vilar på etiska ställningstaganden. Förmåga att ta barns perspektiv är en förutsättning för att vuxna skall kunna göra barn delaktiga. Möjligheten att barn erfar sig som förstådda och delaktiga ges om vuxna lyckas fånga barns perspektiv och göra dem delaktiga. Barn får inflytande och blir delaktiga när de känner att deras värld blir hörd och sedd, att deras intentioner och intressen och sätt att förstå, bemöts och tas till vara på ett respektfullt sätt. Vuxna bör ha tillit till och förväntningar på att barn kan klara av olika saker med rätt stöd och handledning från vuxna.

Sheridan och Pramling Samuelsson (2003b s.78-79) reflekterar över att forskning behandlar ämnet från en synvinkel där man låter barn komma till tals i frågor där vuxna främst tycker att barn har något att bidra med. Sheridan och Pramling Samuelsson menar att delaktighet och pedagogik handlar om att vilja och kunna fånga det som intresserar barnen, fånga deras värld och se hur deras erfarenheter och förståelse kan tas tillvara i både forskning och i praktiken. Barn görs inte delaktiga utifrån ett pedagogiskt perspektiv enbart genom att man intervjuar och lyssnar på vad de har att säga.

2.9 Barnperspektiv och barns perspektiv

Halldén (se Höberg 2007 s.95) skiljer på barnperspektiv och barns perspektiv.

Barnperspektivet är ett sociologiskt perspektiv på barn och barnets bästa.

Barnperspektiv behöver inte nödvändigtvis innehålla information från barnen själva medan barn enligt Halldén måste ha lämnat sitt bidrag till undersökningen om man talar om barns perspektiv. Barnperspektivet handlar mer om en kritisk granskning om hur vuxna tar hand om barn medan barns perspektiv handlar om hur barn ser på saker och barnens rätt att få sin röst hörd. Öhman (2006 s.42) förklarar att barnperspektiv måste innehålla barns perspektiv så som det tolkas av pedagogen. Hon menar att begreppet alltid är dubbelt. Att ta barns perspektiv betyder att försöka tolka och förstå hur barn tänker och handlar på ett visst sätt. Det gäller att avläsa barns känslomässiga värld. (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003a s.132)

Johansson och Pramling Samuelsson (2007) talar också om barnperspektiv och menar att man för att förstå barns perspektiv måste tolka det barnet gör eller säger samtidigt som de egna föreställningarna om barns perspektiv styr vår tolkning. Grundsynen här är att förstå det barn uttrycker som meningsfullt. Därefter bör man mot bakgrund av hela sammanhanget fråga sig vad barnets handlingar eller utsagor kan vara uttryck för.

Johansson och Pramling Samuelsson tar även upp att barnperspektiv innefattar barnets delaktighet som individer i ett demokratiskt sammanhang, att ha rätt att få uttrycka sig och bli lyssnad på. Torstensson-Ed tycker att det mest "äkta" barnperspektivet är att försöka inta barnets ståndpunkt till tillvaron och se världen med barns ögon. Det innebär

att pedagogen måste bli delaktig i barnets värld, vilket kräver intresse och engagemang. (Johansson & Pramling Samuelsson 2007 s.23, 46-47)

Halldén menar att man i barndomsforskning inte studerar barn som några på väg mot vuxendomen. Här tar hon in barnperspektivet och förklarar att det är en förståelse av barnens erfarenheter som är avgörande för analysen av barns livsvillkor. Hon nämner Piaget som en av dem som varit intresserade av barns perspektiv och hur barn uppfattar världen. Men Piaget var intresserad av processen fram till vuxen begreppsbildning. Nutida barndomsforskare försöker få en bild av barnets livsvillkor genom att analysera just för den tiden barn är barn. (Halldén 2003 s.15)

Att som pedagog ta barns perspektiv handlar om att kunna lyssna, se och lära sig av det som barn säger och gör, kunna hålla barns frågor, teorier, hypoteser och fantasier vid liv. Pedagogen skall kunna följa med hur barn söker svar och hur de skapar mening i sin tillvaro. (Johansson & Pramling Samuelsson 2007 s.85) För den som arbetar med barn är det viktigt att inse att barn ser på världen ur ett perspektiv som kan skilja sig väsentligt från vuxenperspektivet (Lindahl 2002 s.162). Vuxna kan förstå vad barn behöver och värderar genom att lyssna på deras röster och tolka deras agerande. Man ser relationen mellan barns perspektiv och den specifika mening barnet uttrycker då man förstår och lär sig av barnets agerande (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003b s.80).

2.10 Få barnets röst hörd med pedagogiska metoder och arbetssätt

Till innehållet av småbarnsfostrans kvalitet hör synen på det kompetenta och aktiva barnet. Ett av de viktigaste kvalitetskraven är barnets delaktighet och möjligheterna till initiativtagande. För att barnet skall bli hört och för att verksamheten skall kunna planeras tillsammans med barnet, bör det få tillfällen att uttrycka sig och föra fram sina åsikter. (Karlsson 1999 s.56) Barnet är enligt Hujala (et.al. 1998 s.16) en aktiv deltagare i sin omgivning. Småbarnsfostran bör utgå från barnet och granska det som sitt eget livs uppbyggare. I en kontextuell fostran bör man se på uppväxtmiljön först och främst från

barnets synvinkel. Utgångspunkten är inte bara det att barnet påverkas av omgivningen utan att barnet själv med sin existens påverkar verksamheten.

Öhman menar att för att förstå vad ett barn försöker uttrycka måste pedagogen anstränga sig och se bortom det manifesta, vad barnet uttrycker med ord, och istället se vilken upplevelse barnet försöker uttrycka. Öhman tar även upp pedagogens yrkespersonliga kompetens och menar att en pedagog idag bör kunna andra saker än för tjugo år sedan och att yrkesvillkoren har ändrat. Att balansera mellan stora barngrupper och det enskilda barnets behov uppfattas som ett stort problem. Pedagogernas yrkespersonliga kompetens ställs inför krav för att få ett gott känslomässigt klimat. Öhman säger att förmågan att ta människor på rätt sätt har många namn, bl.a. empatiförmåga, emotionell intelligens eller relationskompetens. (Öhman 2006 s.29,62)

Johansson ger en tankeställare då hon tar upp skillnaden mellan att *tillåta* barn att yttra sig och att *be* om barnens åsikter. Dessa är inte motsats till varandra, men har båda stor vikt. Att det är en rättighet för barn att göra sin röst hörd, läggs ett större ansvar på vuxna att arbeta med det som utgångspunkt. Det fodrar analys av vad det innebär att göra sin röst hörd. Johansson reflekterar över vad det betyder att be små barn om deras synpunkter, och påpekar att frågan även är vad barn förmår uttala sig om och vad de kan ha översikt om. Hon konstaterar att de barn som inte får frågan inte heller blir delaktiga. (Johansson 2003 s.225)

Då det gäller skolvärlden och yngre elever kan blanketter med frågor vara bra för insamlandet av åsikter. (Booth & Ainscow 2005 s.30) Kummel menar att man kan använda intervju som metod för att få reda på hur barn tänker och för att få dem att uttrycka sig. Hon menar att det också skall utveckla barnets sätt att tänka och reflektera. Att den vuxne arbetar utgående från barns perspektiv är ett framträdande förhållningssätt i utvecklingspedagogiken (Kummel 2004 s.28).

Tidsbrist, stora barngrupper och brist på personal är tre hinder för att arbeta mot mål för pedagogisk verksamhet. Dessa åsikter framkom av pedagoger som deltagit i en undersökning gjord av Johansson. (2003 s.46)

2.10.1 Att lyssna

Höberg tar upp lyhördhet som en del av bemötande. Hon menar att lyhördhet handlar om att leva sig in i en annan människas livssituation, respektera den andras vilja och bana väg för lämpliga handlingar och lösningar. Höberg ser också på lyhördhet som en tyst, känslös kommunikation som handlar om att uppfatta känslomässiga uttryck. Hon menar att denna förmåga har rötter i vår tidiga barndom. (Höberg 2007 s.72-73)

Alanen anser dock att det inte räcker med att pedagogen lyssnar på barnet. Hon menar att det inte går att förstå barnets situation enbart genom att lyssna på det, men att barnets utsagor är utgångspunkt som skall kopplas till de rådande samhälleliga förhållandena. Innebörden är att inte enbart lyfta fram barnets röst utan även koppla den levda barndomen till en analys av samhälleliga strukturer. (Halldén 2003 s.14)

Enligt Åberg & Lenz Taguchi (2005 s.10) handlar lyssnandet om hur pedagogen lyssnar på barnet. Åberg menar att vuxna kan vara för upptagna att förmedla det de kan och vet än att lyssna på barnets tankar. Åberg anser att pedagoger har ansvar för att ge barnen möjlighet att vara delaktiga och kunna påverka sin egen vardag. Det handlar om att vara ärligt nyfiken och medvetet lyssna på det barn gör och tänker.

Hujala (et.al. 1998 s.97) menar att pedagogen bör inneha förmågan att kunna lyssna och observera barnet och se deras initiativtagande. Hujala beskriver att Kauppinen lägger vikten på uppfostrarens vilja att ta reda på barnens tankar, åsikter och initiativ. Att lyssna, diskutera och kunna ställa frågor menar Kauppinen att pedagogen bör lära sig. Förutom det talade språket är t.ex. teckningar, lek, rörelse och musisering former av växelverkan. Kauppinen menar att barns tankar förmedlas bättre desto fler varandra kompletterande alternativ det finns för uttryckning. Mångsidiga anteckningar och diskussioner med föräldrarna om barnens tankar, aktiviteter och utveckling fungerar som stöd och hjälp i planeringen och utvärderingen av verksamheten. Hujala tar upp Reggio Emilia pedagogiken som ett exempel på småbarnspedagogik som är

barncentrerat och där verksamheten utgår från observationer av barnen och dokumentation.

2.10.2 Dokumentation och observation

Dokumentation innebär att göra den pedagogiska praktiken synlig. Att synliggöra arbetet skapar förutsättningar för en dialog där olika röster kan göra sig hörda, nya tankar kan tänkas och verksamheten kan vidareutvecklas (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003a s.126). Dokumentation kan förklaras som ett sätt att förstå världen på flera olika sätt och göra lyssnandet synligt. (Åberg & Lenz Taguchi 2005 s.17) Det finns olika sätt att dokumentera på, t.ex att skriva ner det som sker i olika situationer, fotografera verksamheten, intervjua barn, använda bandspelare, diabilder, videofilma eller samla barns alster som t.ex teckningar. Vad pedagogerna skall dokumentera beror på vad de har för syfte med dokumentationen. De två viktigaste syftena är det pedagogerna gör och tänker samt barnens förståelse för sin omvärld (Johansson & Pramling Samuelsson 2007 s.83-84, Forsell 2005 s.205-207, Pramling Samuelsson & Sheridan 2003a s.126-127). Pedagogisk dokumentation är en metod för att synliggöra arbetet och lärandet för pedagogerna. Dokumentationen öppnar perspektiv där egna och andras tankar och åsikter blir synliga och många olika röster kan komma till tals. Genom dokumentation kan pedagogerna konstruera förståelse för barnens liv och läroprocesser. Forsell (2005 s.207) förklarar att man genom att dokumentera barnens tankar och handlingar får möjligheter att få upp ögonen för barnens förmågor samtidigt som de låter barnets röst bli hörd.

Genom videoobservationer kan man dokumentera både pedagogens förhållningssätt gentemot barnen och barnens läroprocess. Pedagogen kan fånga olika samspelesituationer och iaktta hur barnens kommunikation ser ut och vilket innehåll de intresserar sig för. Pramling Samuelsson och Sheridan (2003a s.126-127) anser att videokameran är ett utmärkt verktyg för att ta till vara mångfalden i barnens sätt att tänka och reflektera. Videoobservationer från daghemmets praktik har använts i flera projekt som underlag för pedagogiska diskussioner. De nämner ett projekt vid namn

”Småbarnsprojektet” där pedagogers kommunikation med små barn videofilmades varje månad under ett och ett halvt år. Det filmade materialet analyserades kontinuerligt av pedagoger och forskare. Pedagogerna som utvecklades mest lyckades i 50 % av den filmade tiden att ta barns perspektiv och svara på barnets intentioner samt göra barnen mer involverade i kommunikation på ett nytt och mer utvecklat sätt. (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003b s.79)

Lindahl (2002 s.79, Pramling Samuelsson & Sheridan 2003b s.78-79) tar upp problematiken i att få små barns röster hörda. Hon konstaterar att eftersom barn mellan ett och två års ålder har begränsad verbal uttrycksförmåga och i vanliga fall uttrycker sig i meningar med ett till två ord, är det svårt att t.ex. intervjua dem för att få fram deras upplevelser och vilken mening och innebörd de ser i saker och ting. Karlsson (2003 s.88) förklarar att de minsta barnen uttrycker sitt intresse för saker på ett annat sätt än äldre barn. Därför bör pedagogen följa med deras lek och göra anteckningar. Munter (se Helenius et.al. 2001 s.56) beskriver i boken om grunderna för småbarnsfostran gällande barn under tre års ålder, att barnet är aktivt och nyfiket och har lärt sig under sina första levnadsår att det får delta och kan påverka sin omgivning. Barnet vill utveckla denna påverkningsmöjlighet och utöva påverkandet mer mångsidigt. Det finns en stark vilja att delta även om det i början kan vara svårt p.g.a. att barnet ivrigt försöker kommunicera med de vuxna utan att bli förstadd.

Lindahl (2002) tar upp Liedmans tankar om att det är en handling att formulera åsikter, uttrycka idéer och utveckla planer. Han menar att tolkningen av barnets medvetande måste utgå från barnets agerande i ett socialt sammanhang. Pedagogen bör alltså studera barnet utifrån dess handlingar för att kunna förstå barnets önskningar och avsikter. Lindahl tar fasta på Liedmans tankar och genomför en studie och observerar småbarn med hjälp av en videokamera för att öva på att studera deras utveckling och lärande. Lindahl har som syfte att fånga barnets agerande på daghemmet och tolka materialet för att bevisa att det går att studera hur ettåringar organiserar sin verklighet. Hon observerar två småpojkar, 13 och 18 månader gamla, under tre månaders tid från och med deras första dag på daghemmet. Känslotryck, ansiktsuttryck, gester, verbala utsagor och motorik observeras. Lindahl menar att hon lägger märke till att pojkarna från första

början är aktiva och intresserade av föremål, testar dem och undersöker. Hon anser att det är möjligt att följa deras uppmärksamhet och avsikt. De vuxna, menar hon, att ofta är upptagna med sina egna tankar och göromål, och uppfattar inte alltid barnens avsikter. Lindahl märker även att pojkarna söker hjälp hos de vuxna men inte klarar av att uttrycka sin önskan och därför blir missförstådda. För att förstå barnets önskningskräv det att man tolkar dess handlingar och beteende. Lindahl menar att det behövs ett val av forskningsinstrument som är inriktat på observationer av barn och tar hänsyn till småbarns begränsade verbala uttrycksförmåga. (Lindahl 2002 s.79-81)

Lindahl tar upp Melanie Kleins påstående om att den vuxnas känslighet att tolka barns signaler och förmåga att svara på dem, påverkar barnets känslomässiga och mentala utveckling. Lindahl påpekar att detta ställer höga krav på pedagogens affektiva och sociala kompetens. Genom sin forskning fick Lindahl fram en syn på en daghemsmiljö där pedagogen arbetar målmedvetet när det gäller att försöka tolka och förstå barnens tänkande. Hon menar att ett typiskt arbetssätt i detta sammanhang är att tillsammans med barnen försöka hitta ord som betecknar barnens tankar och uttrycker medkänsla och förståelse för barnets känslor. Det krävs en utbildning som övar upp pedagogens känslighet, inlevelse och tolkningsförmåga och förmåga att på rätt sätt besvara och bekräfta barnets signaler. (Lindahl 2002 s.160, 169)

I grunderna för småbarnsfostran gällande barn under tre års ålder är man inne på samma linje och förklarar att små barn har lättare att inleda sin daghemsvistelse om de bemöts av vuxna som är känsliga för samt stöder barnens egna initiativ både gällande den abstrakta och sociala omgivningen. Det understryks dock att det inte är meningen eller möjligt att varje initiativ och försök skall förstås av de vuxna genast. Här konstateras att barn har tålamod och är flexibla. Men barnet bör få en känsla av att det blir hört och att det verkligen kan påverka sin omgivning. Detta är av betydelse för självkänslan och identiteten. Förutom observation nämns det att den vuxnas närvaro i barnets aktiviteter ökar förståelsen för vad barnet menar, vad som är viktigt för barnet och hurdan barnet är. Utöver detta påpekas det att barnets deltagande endast kan uppnås då vuxna strävar efter att hitta barnets perspektiv. (Helenius et.al. 2001 s.57)

Barnobservation handlar om systematiska iakttagelser av barns beteende i en eller flera situationer. Man kan på basen av observationer delvis förklara barns beteende och reaktioner, deras sätt att tänka och reagera känslomässigt. Man kan genomföra observationer på många olika sätt. Till exempel kan man registrera hur olika barn beter sig och göra noteringar fortlöpande varje eller var femte minut. Men man kan även beskriva episoder av särskilt intresse för frågor man vill belysa. (Egidius 2005 s.78)

Man kan skilja mellan olika observationsmetoder, systematisk eller strukturerad och icke-systematik eller ostrukturerad. Sådan observation som utförs enligt ett fastställt observationsschema och som ger svar på vissa frågor om egenskaper och beteende hos de observerade, räknas vanligen som systematisk observation. Då man utgår från avsikten att få ett subjektivt upplevt grepp om mening och innebörd i de observerades situation, reaktionssätt, vanor och beteendemönster använder man sig av den icke-systematiska varianten. (Egidius 2005 483-484)

Att använda sig av portfolio är ytterligare ett sätt att uppfölja det pedagogiska arbetet. Portföljerna innehåller dokumentation som på ett systematiskt sätt ger en uppfattning om varje barns utveckling och lärande. (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003a s.127)

2.10.3 Sagotering

En annan pedagogisk metod, i småbarnsfostran använd, är sagoteringen som kan användas som redskap av pedagogen för att få information om barnens tankar. Sagoteringen kan ses som en nyckel till barnets fantasivärld. Sagoteringen börjar oftast med orden ”det var en gång” och barnet får berätta hur sagan fortsätter medan pedagogen antecknar. Dessutom bör den vuxna uppmana barnet att berätta en saga, att den skrivs upp exakt så som barnet den berättar och förändras inte. Den vuxna säger också att sagan läses upp för barnet till sist och vid behov får barnet göra ändringar i den. Man bör anteckna vem som berättar sagan, hur gammalt barnet är, var sagan berättas och vem som lyssnar och antecknar. Sagan läses till sist upp för barnet, som får ändra på innehållet om det vill. Pedagogen skall inte ge ett färdigt ämne eller tema åt

barnet, utan barnet skall få hitta på själv. Pedagoger får inte heller hindra barnet från att berätta sagan på sitt eget sätt. Barnet kan uttrycka sig och berätta sin saga genom musik, dans, drama eller bilder. Sagoteringsmetoden är ett redskap för att höra de tankar som andra har samt för att lyfta fram synpunkter (Piironen-Malmi & Strömberg 2008 s.73, Karlsson 2003 s.10, 62, 110, 1999 s.61)

Många känslor och saker, som t.ex. rädsla, sjukdomar, döden, att växa upp, besvikelser och förhållanden kan vara svåra att tala om men är lättare för barnet att uttrycka i sagan. Eftersom allting är tillåtet och möjligt i sagan kan barnet rymma en stund från verkligheten. Barnet blir hört genom sagan och får berätta just det som för stunden känns viktigt att få säga (Piironen-Malmi & Strömberg 2008 s.70, Karlsson 2003 s.9,110)

Sagoteringsmetoden är en relativt ny, i Finland utvecklad metod för att närma sig barnet. Metoden går ut på berättande, lyssnande, läsande och antecknande av barns tankar. Man kan använda sig av sagoteringsmetoden hemma, på daghem, hos mormor, på bibliotek, i skolan, i klubber, på sjukhus eller i äldreomsorgen. Syftet med sagoteringsmetoden är inte att lära eller utbilda barn i att uttrycka sig, utan en verksamhet för växelverkan där man lyssnar på barnet. Metoden är till för att få barnen med i planeringen och förverkligandet av verksamheten på ett sätt som är naturligt för dem. Även barnens egen kultur blir synlig genom sagoteringsmetoden. Enligt forskning kommer sagoteringsmetodens mångfald fram ifall man regelbundet använder metoden i barngruppen som en del av verksamheten. Sagoteringsmetoden kan användas förutom i barngruppen även i psykologiskt arbete, talterapi, specialundervisning krisarbete, hälsovård, ungdomsarbete o.s.v. (Karlsson 2003 s.9-12)

Enligt Karlsson (2003 s.99) underskattas småbarn ofta. Men genom sagoteringsdokumentation kan vuxna inse hur mycket information de minsta barnen bär på innan de lär sig tala.

I Karlssons (1999 s.5,16) rapport om Stakes projekt "Sagofärden", som genomfördes mellan åren 1995-1997, analyseras sagoteringsmetoden som metod. Resultaten av projektet visade att yrkesmänniskor ansåg att sagoteringsmetoden är ett utmärkt hjälpmedel i

arbetet som är lätt att använda och tillämpa i olika situationer. Undersökningen visade att barns förmåga att ta initiativ och delta i planering av verksamheten förbättrades via sagotereringen.

Genom att lyssna på barnen kan vuxna lära sig nya saker om bekanta barns värld. Då man använder sagoterering med samma barn ofta, får man insikt i vad barnet anser vara viktigt. Med hjälp av de observationer som pedagogen kan göra genom sagotereringen kan verksamheten i barngruppen planeras tillsammans med barnen. (Karlsson 2003 s.63)

2.11 Barnets inflytande i planering av daghemsverksamheten

Den pedagogiska processen på daghemmet innehåller planering, genomförande och utvärdering. Detta varierar dock beroende på daghem och ibland ses planeringen som onödig och obetydlig. Då ges planeringen inte tid och resurser. Enligt Karila (se Helenius et.al. 2001 s.275) kan man inte genomföra en kvalitetsmässig småbarnspedagogik utan planering och utvärdering. Karila påpekar dock att varje pedagog och arbetsgrupp formar sitt eget pedagogiska arbetssätt enligt sina egna värderingar och enligt barngruppen och omständigheterna (Helenius et.al. 2001 s.276). Enligt grunderna för planen för småbarnsfostran skall barnen tas med i planeringen av utrymmen och redskap som en del av förverkligandet av olika innehåll och teman (Mittler 2005 s.22). I en pedagogisk verksamhet där innehållet är planerat och valt utifrån barnens intressen och bestämda mål, har barn möjlighet att lära och skapa kunskap (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003b s.33). Det som barnen har möjlighet att delta i lär de sig, d.v.s. möjlighet att organisera sin egen praxis kring olika processer och aktiviteter (Madsen 2005 s.200).

Enligt Pramling (se Kummel 2004 s.10) var det lättare att planera verksamheten i daghem förut eftersom man utgick från ett utvecklingspsykologiskt tänkande i daghemspedagogen. Hon menar att man utgick från vad varje åldersgrupp var mogen för och på så sätt kunde man i förväg organisera aktiviteter och material för hela

gruppen. Men i och med att synen på barn förändrades då forskningen kring barn- och daghemspedagogiken tog fart under 1980- talet, ändrades även synen på barns lärande. Individuella olikheter i barns utveckling började beaktas. Den tidigare uppfattningen förespråkade att barnet följer en generell utveckling steg för steg, medan den nya synen på barns lärande bygger på att barnet lär sig bäst om det får ta större ansvar för sitt lärande och är motiverat. I och med att synen på barn och lärande har förändrats har även läroplaner förändrats. Johansson & Pramling Samuelsson (2007 s.14) tar upp samma sak och menar att barnet i den nya läroplanen framstår som en medskapare i läroprocessen. Perspektivet har förflyttats från ett generellt barn med inneboende utvecklingspotential till ett kompetent barn. Utvecklingspsykologin har inte förlorat sin roll, snarare fått en ny betydelse.

Det huvudsakliga syftet med den pedagogiska planeringen är enligt Rosenqvist (se Kummel 2004) att skapa och utveckla bred beredskap för det som kan tänkas hända i barngruppen. Rosenqvist menar att pedagogisk planering skall ge allmänna svar på frågorna varför, vad och hur. Planeringen skall beakta förutsättningarna, ha mål och ge förslag på hur verksamheten skall genomföras och utvärderas. Den pedagogiska planeringen ger struktur och helhetsbild. Genomförandet av verksamheten blir i praktiken flexibel och öppen för möjligheter. Rosenqvist tar även upp motsatsen till den pedagogiska planeringen, aktivitetsplanering som mekaniskt kan föras upp på ett tidschema och utföras. Aktivitetsplaneringen ger svar på frågan vad som skall göras med barnen men förklarar inte varför och hur. Enligt Lillemyr et.al. får planeringen inte bli rutinmässig utan skall betraktas som en kontinuerlig utvecklingsprocess. Kummel tar upp Rosenqvists s.k. pedagogmodell för pedagogisk planering i daghem. Barnen fungerar som utgångspunkt för planeringen och syften med verksamheten går igenom i planeringsskedet. Till förberedelserna hör även att observera barnen för att få en inblick i deras intressen och specialbehov. Utifrån observationerna väljs temat och olika aktiviteter. Enligt Rosenqvist skall barnens intresse avgöra tiden och längden för temat. Hänsyn tas till det enskilda barnet speciellt i genomförandet. (Kummel 2004 s. 21-22, 24)

Broström menar att pedagogerna bör ha kunskap om barnens förutsättningar och

uppväxtförhållanden eftersom barngruppen består av många individuella personligheter. Planeringen kan göras tillsammans med föräldrar och barn för att det då finns större möjlighet till förståelse hos alla. Broström har omarbetat Uljens planeringsmodell ”den pedagogiska flugan” till ”den pedagogiska fjärilen”. I fjärilens kropp sker den pedagogiska processen, mötet, mellan pedagogens förståelse, avsikt, handling, upplevelser, reflektion, evaluering och barnens intressen, aktiviteter och avsikter. Det bör finnas en överensstämmelse mellan pedagogens och barnens intentioner. Pedagogen skall handla utifrån en förståelse som grundar sig på en medvetenhet om barnens behov, krav och intressen. (Kummel 2004 s.24-26)

Hujala (et.al. 1999 s.35) tar även upp motsatsen som innebär att planeringen av verksamheten är situationsbunden och i huvudsak endast utgår från vuxnas åsikter om vad som är bäst för barnen. Barnens intressen tas inte i beaktande i planeringen och att uppmärksamma barnens val och värdesättningar av ämnen är knapp. Vad personalen väljer att verksamheten skall gå ut på baserar sig till största del på vad som verkar bäst för de vuxna och underlättar deras vardag. Här anser pedagogerna att de vet vad barnets bästa är och en av de största utmaningarna under 1990 talet var enligt Hujala att komma ut ur den behavioristiska traditionen.

Man bör enligt Piironen-Malmi & Strömberg (2008 s.79) minnas att det handlar om barnens inlärningsmiljö och även om det är de vuxna som har ansvar för att på ett pedagogiskt sätt planera omgivningen, är det viktigt att barnen själva får påverka t.ex. val av färger, vilka bilder som sätts på väggarna och dyl. Enligt Johansson & Pramling Samuelsson (2007 s.35) skall daghemmet lägga grund för barnets förståelse för demokrati. Behov och intressen som barnen ger uttryck för skall ligga som grund för utformningen av miljön och planeringen för den pedagogiska verksamheten. Barnet skall få utveckla sin förmåga att uttrycka sina tankar och åsikter och få påverka sin situation samt delta i olika former av samarbete och beslutsfattning.

3. DEN EMPIRISKA UNDERSÖKNINGEN

I detta kapitel presenteras den använda datainsamlingsmetoden, urvalet av enheter, om temaintervjuer samt om dataanalys och tolkningsmetod som använts. Jag reflekterar även över etiska aspekter gällande forskningen och detta examensarbete.

3.1 Datainsamlingsmetod

Jag har valt att genomföra temaintervjuer. Genom att jag valt intervju som insamlingsmetod strävar jag efter att undvika missförstånd eller otillräckliga svarsalternativ som en enkät kan medföra. Genom intervju anser jag att jag har en större chans att uppfatta daghempersonalens tankar om ämnet och jag vill komma ämnet "nära" (Jacobsen 2007 s.50) och utveckla större förståelse genom en direkt dialog med den som svarar på mina frågor. Intervjuerna väljer jag att göra i en lugn och ostörd miljö, om möjligt i ett rum där det inte finns andra.

Intervju är ett av de vanligaste kvalitativa angreppssätten. (Jacobsen 2007 s.92) Jag använder mig alltså av en kvalitativ undersökningsdesign/datainsamlingsmetod. Kvalitativ forskning syftar till att klargöra ett fenomenets karaktär eller egenskaper, samt söker primärt efter fenomenets innebörd eller mening (Widerberg 2006 s.15, Trost 1997 s.12-13, Nylén 2005 s.10).

Undersökaren skall försöka styra så lite som möjligt den information som samlas in.

Den man intervjuar skall få uttrycka sig med sina egna ord på sitt eget sätt.

Undersökaren styr endast i liten utsträckning t.ex. tar upp det som skall behandlas i intervjun. Man skall undvika att skapa bestämda uppfattningar om vad man letar efter för att inte endast få syn på det man vill se och få bekräftat. (Jacobsen 2007 s.48-49)

Jag har valt att genomföra intervjun i samarbete med ett daghem. Den kvalitativa metoden är ofta resurskrävande och då man har begränsad tid och resurser måste man

nöja sig med få respondenter. Detta innebär att man väljer en intensiv design, där man prioriterar många nyanser framför många enheter. (Jacobsen 2007 s.51)

3.1.1 Urval av enheter

Man måste alltid välja ut vissa enheter (i regel personer) och situationer (tid och plats) för sin undersökning. (Jacobsen 2007 s.120) Via min handledare för examensarbetet fick jag information om ett daghem som är med i ett delaktighets projekt. Jag tog kontakt med ett daghem, Rastis Daghem i Nordsjö, som tackade ja till samarbetet.

För att introducera mig själv och examensarbetet skickade jag ett informationsbrev till daghemmets interna mail. Informationsbrevet presenterade ämnet och syftet för examensarbetet samt en önskan om samarbete. (Se bilaga)

Respondent kallas den person som har direkt kännedom om fenomen. (Jacobsen 2007 s.121) Föreståndaren har på min begäran samlat ihop fem villiga respondenter för intervjun. Respondenterna består av tre barnträdgårdslärare, en barnskötare och en närvårdare som studerar till barnträdgårdslärare. Respondenterna arbetar i olika barngrupper i daghemmet.

3.1.2 Temaintervju

Prestrukturerad innebär att man på förhand bestämmer sig för vilka element man skall koncentrera sig på i intervjun, s.k. teman. (Jacobsen 2007 s.95) Temana gör nödvändigtvis inte att datainsamlingen blir mindre öppen, snarare sätts vissa aspekter i fokus.

I regel bör man utarbeta en intervjuguide, en översikt över teman som skall behandlas under intervjun. Detta säkerställer att man kommer in på de viktiga teman som man vill belysa. Temana tas ofta upp i en sådan ordningsföljd som känns naturlig. Man skall om

möjligt låta den intervjuade styra ordningsföljden i samtalet. Innan man börjar samla in data bör man lära sig guiden utantill. Man bör ta med stora frågeområden och förhållandevis få. (Jacobsen 2007 s.96-97, Trost 1997 s.25-26)

Genom intervjuerna vill jag få fram vad pedagogerna i respektive barngrupp anser om barnens rätt att få sin röst hörd och att ha inflytande i verksamheten som gäller dem själva, samt i vilken mån de anser att barnen har inflytande och är delaktiga. Jag vill få de intervjuade att uttala sig om vilka metoder och arbetssätt de använder för att få fram barnens tankar och åsikter och hur dessa tankar och åsikter påverkar vardagen och aktiviteterna i barngruppen. Genom intervjuerna vill jag få information om i vilken mån barnens deltagande sker och på vilket sätt. Viktigt att få fram är även hur starkt det i enhetens egna plan för småbarnsfostran framkommer att barnens rättighet om att få uttrycka sina åsikter och önskningar måste beaktas och strävas efter. De intervjuade får även gärna säga på vilket sätt man kunde förbättra barnens möjligheter till inflytande.

3.2 Dataanalys- och tolkningsmetod

Under intervjuerna gör jag anteckningar. Renskrivning av anteckningar är första steget i kvalitativ analys. (Jacobsen 2007 s.136) I analyskedet, som jag gör så fort som möjligt efter intervjuerna, gör jag en text analys där jag först renskriver rådatat och efter det analyserar om den skrivna texten överensstämmer med mina minnen av intervjuerna. Man bör ganska snart efter en intervju reflektera över hur intervjuobjektet uppträtt (lugn, spänd o.s.v.) men även över sitt eget beteende (Jacobsen 2007 s.137). Jag reflekterar över hur de intervjuade har betett sig och utvärderar ifall det kan ha påverkat svaren, samt över mitt eget beteende. I nästa skede sammanfattar jag intervjuerna, en i taget. Sammanfattningen består av frågorna jag ställt och svaren jag fått, hur lång intervjun var, var den ägde rum och vem som deltog.

Jag använder en innehållsanalys som analysmetod, eftersom den är en metod som "bevisar" sanningshalten ifall de intervjuade svarar liknande. I innehållsanalysen tolkar jag texten och gör det genom att: kategorisera; dela in texten i

teman/problemställningar, fylla kategorierna med innehåll; t.ex. med citat, räkna hur ofta teman/problemställningar nämns, jämföra intervjuer/observationer; söka skillnader och likheter i dem, söka förklaringar till skillnader. Jag försöker få fram gemensamma uppfattningar och samstämmighet eller olika åsikter och syn på saken om fallet är motsatsen. (Jacobsen 2007 s.139)

Efter att jag analyserat materialet tolkar jag det och ser på validiteten. Att kritiskt granska validiteten betyder att man ser på ifall man lyckats fånga in det man ville (intern validitet) och ifall man kan överföra sina resultat till andra sammanhang (extern validitet). (Jacobsen 2007 s.156) I innehållsanalys riktar man uppmärksamheten mot uppfattningar, fenomen och åsikter som är gemensamma för många. Eftersom jag använt mig av en innehållsanalys bör jag se på kategorierna och de gemensamma åsikterna som framkommit. Jag testar om jag fått fram riktig information om fenomenen. Här analyserar jag ifall fått fram "sanning" på basen av ifall många svarat liknande eller gett samma svar. Validiteten handlar här om att testa ifall olika personers svarsresultat stämmer överens med varandra (Jacobsen 2007 s.156-157). Här måste jag beakta att jag intervjuar personal från olika barngrupper som kan ha olika metoder och tillvägagångssätt i respektive grupp, men de bör dock alla följa givna övergripande riktlinjer.

Jag analyserar sedan reliabiliteten. Reliabiliteten handlar om ifall man kan lita på det data man samlat in. Undersökaren påverkar de som blir undersökta samtidigt som undersökaren påverkas av de relationer som uppstår under datainsamlingsprocessen. (Jacobsen 2007 s.156, 169) Jag ser på faktorer som kan ha påverkat svarsresultaten och på ifall jag analyserat de insamlade svarsresultaten rätt.

Jag analyserar i vilken grad jag kan generalisera (göra något mer allmängiltigt) mina resultat, vilket handlar om den tidigare nämnda externa validiteten. Generalisering ses som en problematisk aktivitet inom det kvalitativa metodfältet. Syftet med kvalitativa metoder är i regel inte att man skall kunna generalisera från sitt urval till en större grupp, idén är inte den att man har som mål att slå fast frekvens och omfattning av ett fenomen. Målet skall snarare vara att man får fram förståelse och fördjupar begrepp och

fenomen. (Jacobsen 2007 s.166, Sjöberg & Wästerfors 2008 s.130) I detta fall innebär generaliseringen att jag inte strävar efter att få en övergripande sanning om barnens röster hörs på daghem överlag, utan just på det daghem som deltar i undersökningen.

3.2.1 Tolkning av resultaten

Resultaten från kvalitativa undersökningar är sällan eller aldrig entydiga. Ingen undersökning kan ge ”riktiga” eller ”absoluta” svar. Därför måste de tolkas av den som gjort undersökningen. (Jacobsen 2007 s.294) Jag ser tillbaka på mina frågeställningar och analyserar ifall jag fått svar på det jag ville få svar på. Jag jämför mina resultat med resultat från tidigare forskning och undersökningar. Jag tolkar mina resultat utgående från de teorier jag stöder mig på och ser ifall de stämmer överens med varandra (Jacobsen 2007 s.296-297).

3.3 Etiska aspekter

I en undersökning gör man intrång i enskilda individers privatliv vilket kan sätta forskaren i ett etiskt dilemma. Man kan riskera att kränka någon man undersöker. De tre etiska grundläggande krav som en undersökning skall försöka tillfredsställa är; informerat samtycke, krav på skydd av privatlivet och krav på att bli korrekt återgiven. Som forskare har jag ansvar över den kunskap som produceras och ser till att den återges korrekt. Som forskare skall jag inte ge det intrycket åt de intervjuade att jag är ute efter bekännelser. (Jacobsen 2007 s.21, 27, Trost 1993 s.63, Widerberg 2002 s.95)

Jag hänvisar till källor då jag använder mig av andras material och respekterar upphovsrätten. Jag strävar efter att vara objektiv och neutral samt använder mig av ett kritiskt tänkande. Jag utför forskningen, analyserar och tolkar noggrant och omsorgsfullt.

Jag har skickat informationsbrev till de som berörs av forskningen och informerar

därmed om undersökningens syfte. Jag har fått samtycke av deltagarna i undersökningen. De intervjuade har rätt att vara anonyma. De som intervjuas har rätt att avbryta intervjun om och när de vill, i vilket skede som helst under intervjuens gång, samt får motsätta sig att jag använder intervju materialet, vilket jag respekterar och följer. Via informationsbrevet har de som intervjuas fått information om examensarbetets syfte och mål.

Uppgifter om alla som deltar i undersökningen förvarar jag på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem. Jag följer tystnadsplikten. I temaintervjuerna försöker jag undvika att ställa ledande frågor. De som deltagit i undersökningen får en kopia på examensarbetet då det är färdigt.

Forskningen jag gör kommer att vara tillförlitlig och resultaten trovärdiga. Jag använder mig av ändamålsenliga datainsamlingsmetoder och analysmetoder. Jag fabricerar inte, förfalskar inte, plagierar inte eller stjälar inte andras material. I mitt examensarbete är jag ärlig och framför inte osann fakta medvetet. Jag ansvarar för mitt arbete och står bakom de resultat jag kommer fram till.

4. RESULTATREDOVISNING

I detta kapitel presenteras insamlad analyserad data. Datan är analyserad genom en innehållsanalys (se kapitel 3 punkt 3.2). Denna resultatredovisning presenteras genom att respondenternas tankar och åsikter kring de fem temana som intervjuerna baserades på, tas upp i den ordningsföljd de gick igenom under intervjuerna.

Fem personer, ur skilda barngrupper, intervjuades i tur och ordning. Intervjuerna skedde på daghemmet Rastis i ett rum utan andra än intervjuaren och den intervjuade. Varje intervju tog mellan 20-35 minuter. Till de intervjuade hörde tre barnträdgårdslärare, en barnskötare och en närvårdare som studerar till barnträdgårdslärare. De intervjuade arbetar i olika barngrupper; med förskolebarn, småbarn och barn i åldrarna 3-5 år.

Som grund för intervjuerna användes den på förhand upplagda temaintervjuguiden (se bilaga 1), som även testats genom en pilotundersökning. Intervjuguiden var på förhand skickad per mail till daghemmet så att de intervjuade kunde bekanta sig med temana. De flesta av de intervjuade hade med sig en kopia på guiden, och en respondent hade förberett sig med egna anteckningar. Anteckningar gjordes under varje intervju av intervjuaren. Inledande fråga för varje intervju var vilken utbildning den intervjuade har. Denna fråga ingick inte i guiden, men fungerade som ett öppnande av intervjun vid mötet av respondenterna.

4.1 Barnens rättigheter och andra riktlinjer

Det första temat som behandlades handlade om barnens rättigheter, om de framkommer i daghemmets plan för småbarnsfostran och ifall det finns riktlinjer för hur man kan få fram barnets röst.

Under den första intervjun framkom det att daghemmet har en egen plan för småbarnsfostran, vilket gjorde temats formulering relevant. De flesta intervjuade var av den åsikten att barnens rättigheter inte direkt framkommer i planen. Det framkom att man kan läsa om rättigheterna mellan raderna, att ”frihet” är det ordet som nämns och kan tolkas som barnets rätt att få uttrycka sig och bli hörd. En respondent ansåg att det i planen står att varje barn skall bli taget som det är, individuellt och bli bemött på ett respektfullt och mänskligt sätt. En av respondenterna kunde inte på rak arm säga ifall barnens rättigheter nämns i planen, men tyckte att det är en självklar sak att man skall följa rättigheterna. Det påpekades av en respondent att den individuella planen som görs upp för varje barn ger riktlinjer och att det där framkommer vad barnet har för intressen. För några av respondenterna uppstod det en tanke om att det verkligen borde stå någonting om barnens rättigheter i planen.

4.2 Barnens inflytande, delaktighet och röst

Det andra temat behandlade ifall barnen har inflytande och är delaktiga i barngruppen och i vardagen samt ifall de intervjuade anser att barnens röst hörs på daghemmet/i barngruppen.

Fyra av respondenterna svarade att barnen är delaktiga och har inflytande, medan en av dem konstaterade att en del är mer delaktiga medan andra är mindre delaktiga. Alla intervjuade ansåg att barnen har inflytande i vardagen genom att de själva får välja vem de leker med och vad de leker under ”den fria tiden” som inte är planerad. En respondent uttryckte sig; *”det handlar om vägen till självständighet genom att välja egen aktivitet vissa tider på dagen”*. Hon påpekade att barnen oftast väljer aktiviteter de känner att de behärskar t.ex. väljer det spel det de är bra på. Det är den vuxna som bör uppmuntra barnet att pröva på nya saker och utvidga sitt kunnande, även om tanken är att barnet skall få välja själv. Respondenten menade att barnet gärna gör det som är bekant och den vuxna som tänker på barnets utveckling vill ge nya utmaningar.

Intervjuaren och respondenten konstaterade tillsammans att man tänker på barnets bästa även om barnet inte inser det. Gällande delaktigheten svarade en av de intervjuade; *”barnen anses vara delaktiga eftersom de får själva välja ganska mycket och känner att de får göra val.”* Här tas tanken upp om att även barnet känner att det är delaktigt, inte endast den vuxna som anser att barnet är delaktigt eftersom det får göra val. Ett exempel är då barnen ges tre matematik uppgifter och får välja en av dem som de vill göra. Respondenten ansåg att motivationen är väldigt viktig. Hon gav andra exempel på då barnen är delaktiga;

De får välja ganska mycket, och känner att de har fått välja. Till exempel i jumpan är en del planerad och en del är öppen, dom får välja vad dom tycker om. I såna saker får dom välja, men dom får int välja va man klär på sig, de ska synas vem som är vuxen och vem som är barn, vem som bestämmer.

Då det gäller barngruppen för de minsta barnen svarade den intervjuade att man inte skall ha så välplanerad verksamhet utan vara flexibel och t.ex. i gymnastiken göra det som barnen ber om att få göra. Hon ansåg att inflytandet syns och ges i små saker som

t.ex. då barnen får välja bok under sagostunderna. Respondenten som ansvarade för förskolegruppen ansåg att barnen har stort inflytande och stor möjlighet att påverka i gruppen samt är delaktiga. Även om aktiviteterna har ramar får barnen utöver dem bestämma mycket. En annan respondent menade att man t.ex. i gymnastiken kan låta barn välja vad de helst vill göra, och att man som vuxen skall ställa fram olika redskap så att barnen får välja.

Gällande ifall barnens röst hörs i de olika barngrupperna och på daghemmet över lag hade de intervjuade olika åsikter. Två av respondenterna ansåg att barnens röster inte hörs. De uttryckte sig i meningar som; *"i praktiken hörs barnets röst inte i denna barngrupp men nog i viljan"*, och *"i fall barnens röst hörs varierar. Faktum är att blyga barns röst inte hörs. Ärligt svar på ifall barnens röst är nej"*.

En av de som ansåg att barnens röst inte hörs i praktiken arbetar i barngruppen för de minsta barnen. Den intervjuade som arbetar i förskolegruppen ansåg att barnens röst utan vidare hörs. Ett annat svar på frågan ifall barnens röst hörs var att de hörs mer eller mindre och att det i alla fall försöks få fram dem. Här konstaterade den intervjuade att barn inte alltid säger vad de önskar eftersom de vill behaga de vuxna och är inrutade i att göra som de vuxna vill. Den femte åsikten om barnens röst var att barn är så olika, en del har lättare att få sagt sitt medan andra har svårare, därmed varierar det och är mycket upp till den vuxna ifall barnens röst hörs.

Respondenten som svarade att barnens röst ärligt talat inte hörs sade även att hon inte tror att man på daghemmet har jobbat på ett det sättet att man frågar vad barnen vill och tar inte så hemskt mycket reda på barnets vilja. Det är mer i praktiska små saker som barnet får välja. Dock hörs barnens röst indirekt via föräldrarna som kan framföra vad deras barn önskar sig.

En av respondenterna som representerade barngruppen för de minsta barnen, förklarade att man bör se på hur barnet betar sig och avläsa barnets tankar utgående från handlingar. Som exempel nämnde hon då gruppen har gymnastik och går till den stora gymnastiksalen som ser väldigt stor ut i barnets ögon. En liten flicka blir och stå i dörr

öppningen till salen och man ser på henne att hon är rädd när hon plötsligt står inför ett så stort utrymme. Den vuxna ser barnets reaktion, och avläser barnet, förstår hur barnet känner och tvingar inte barnet att komma för att gymnastisera eller leka. Barnet har inte uttryckt sin rädsla i ord, men blivit sedd av den vuxna och fått förståelse.

En åsikt som starkt framkom hos alla intervjuade var att det ges möjlighet till barnets inflytande och möjlighet att påverka sin egen situation då barnen själva får välja med vem de leker och vad de leker. En annan åsikt som var gemensam hos majoriteten av de intervjuade var att barnen har inflytande i verksamheten och får sin röst hörd genom att aktiviteterna är flexibla och barnen ges möjligheten att göra egna val. Respondenterna delade åsikten om att barnens inflytande ges i små saker i vardagen.

4.3 Att få fram barnens röst på daghemmet

Det tredje temat handlade om att få fram barnets röst på daghemmet, metoder och arbetssätt att få fram barnens tankar, åsikter och önskemål. Att få fram barnens åsikter i vardagliga sysslor samt då det gäller barn som har svårt att uttrycka sig verbalt.

Den övergripande åsikten som alla fem intervjuade tog upp var att smågruppsverksamheten är en bra metod. Alla respondenter ansåg att barnens röst lättare fås fram och hörs då barngrupperna delas in i mindre grupper. En av de intervjuade menade att det är svårare att se det enskilda barnets åsikter i en stor grupp, men då gruppen delas in i mindre grupper får man lättare reda på intressen. Hon konstaterade även att det gäller att se barnet och inte bara gruppen. En av respondenterna uttryckte sig med orden; ”*i smågruppsverksamheten fås barnets röst fram bättre*”, medan en annan sade att ”*barnet känner sig viktigt i smågruppsverksamheten*”.

Som metod att få fram barnens åsikter nämndes den individuella planen som görs upp för varje barn som börjar på daghemmet i samarbete med föräldrarna och barnet. En av de intervjuade förklarade att det finns en sida i planen som är till för barnets egna tankar

och åsikter. Barnen intervjuas inför detta för att få fram deras åsikter. Men det går endast att göra om det gäller lite äldre barn som kan svara på frågorna. Vid intervjun ställs frågor som t.ex. ”vad tycker du om att göra?”.

I en av barngrupperna använder den vuxna sig av observation som metod. Den intervjuade förklarade att hon observerar mycket och planerar efter det så att man får med i verksamheten vad denna grupp behöver. I samband med observationen antecknar hon genom att använda sig av blanketter gjorda för detta syfte, eller skriver fritt. Då man planerar i större grupper kan man diskutera anteckningarna och kan komma fram till nya arbetssätt. Den intervjuade förklarade att man genom observationer får fram intressen och kan välja aktiviteter utgående från dem. Hon påpekade att man som observant skall vara med barnen och delta i spel och lek, så ser man mycket.

I gruppen för de minsta barnen finns det en videokamera som snart skall börja användas. Respondenten menade att det kommer att ske i annat syfte än just att få fram barnens tankar, men att materialet som filmas även kan användas till det.

Det nämndes metoder som en av de intervjuade hört talas om, men inte använt själv. Den första är ”talstenen” som går ut på att det finns en sten i gruppen som går runt till alla barn. Det barn som har talstenen har ordet och får säga sitt, stenen symboliserar talturen. En annan metod är att använda sig av ”talstolen” där barnen i tur och ordning får sitta på en stol och ha taltur.

Den intervjuade som ansvarar för förskolegruppen berättade att det för ca åtta år sedan använde sagoteringsmetoden i gruppen för de mindre barnen. I förskolegruppen hålls det läsestunder som kan liknas vid sagotering. Läsestunderna går ut på att man under en timmes tid läser halva tiden och diskuterar andra halvan och gör uppgifter gällande det som lästes. Barnen är indelade i tre grupper på fem barn. Grupperna är de samma i en och en halv månad tills de ändras. Den intervjuade menade att barnen upplever att de syns och hörs i små grupper. Barnen får öva sin koncentration, sitt minne och får öva på att återberätta. Här fås barnens åsikter fram och blir hörda eftersom det är barnen som föder diskussionen och väljer det som skall diskuteras. Vad som diskuteras kan ha sitt

ursprung ur sagan, hemmet eller gården. Ett exempel på teman som behandlats och diskuterats är drömmar och skuggor.

Fyra av respondenterna tog upp lyssnandet som en viktig del av ett arbetssätt för att få fram barnens röst. *”Man skall vara lyhörd”, ”man borde berömma barnen mer när de kommer med egna åsikter för att visa att man lyssnar och märker vad barnet säger”, ”man skall gå ner på barnets nivå och reflektera, ge tid åt att lyssna”, ”man bör vara mer lyhörd för barnens tankar”* är exempel på vad de intervjuade sagt om lyhördhet hos de vuxna. En av respondenterna nämnde att det är av betydelse att man som vuxen verkligen lyssnar på barnet, ser på barnet och visar med sitt kroppsspråk att man är närvarande. Hon nämnde även att man inte bör tala över huvudet på barnen eftersom barnen är känsliga och märker det. Respondenten sade att man skall ”gå ner” och bemöta barnet på barnets nivå, så att barnet inser att man hör barnet och bryr sig. Denna respondent nämnde spontan diskussion som en metod för att få fram barnets röst. Hon menade att man skall förbinda sig till att lyssna ”från a till ö”.

En av de intervjuade ansåg att barnens tankar är viktiga och att man som vuxen bör respektera barnens åsikter. Hon förklarade att man inte alltid tycker lika som barnet, eller förstår varför barnet har en viss åsikt. Man kanske rentav tycker att barnets synsätt på saker är konstigt. Även om man ser saker på olika sätt måste man acceptera och respektera barnens åsikter.

Till det tredje temat hörde även frågan om barn som har svårigheter i att uttrycka sig verbalt. En av de intervjuade förklarade att det i gruppen används minneskort och scheman i kommunikationen med de barn som har svårt att uttrycka sig verbalt. Enligt henne har dessa barn bästa möjligheterna att uttrycka sig i smågruppsverksamheten, annars blir det lätt att de bara sitter tysta. I och med att man lär känna barnen kan man lättare tolka deras tankar. Barnen som använder sig av kort har ett eget schema. Varje kort på schemat vänds då aktiviteten är avklarad. Ett exempel på då barnet visar sin åsikt utan att använda verbalt tal, var då gruppen skulle sy och ett av barnen som använder kort gick och vände på ”sybilden” innan de hade börjat sy. Detta betydde att barnet idag inte ville, orkade eller hade lust att sy. Den vuxna såg och tolkade detta och

barnet slapp sy den dagen. Den vuxna ansåg att detta var att tydligt få fram sin åsikt samt bli hörd och beaktad.

Den intervjuade som arbetar bland de minsta barnen menade att hon ofta har svårigheter att uppfatta vad barnen försöker uttrycka eftersom de inte har utvecklat sitt språk. I gruppen finns även mångspråkiga och tvåspråkiga barn. Finska är förståeligt men andra språk som t.ex. ryska är svårare att uppfatta. Man kan be ryska talande barn att t.ex. peka på vad de vill ha, men detta fungerar inte alltid.

En respondent förklarade att även om alla barn i gruppen kan uttrycka sig verbalt är det viktigt att inte bara de mest högljudda barnen får sitt sagt, utan att alla skall få lika mycket taltid. Hon menade att man direkt skall vända sig till den som inte direkt säger på eget initiativ, och fråga av det barn som är blygt. En annan av de intervjuade sade att det behövs ges mera tid för dem som har språkliga hinder för att uttala sig. Om ett barn har svårt att uttrycka sig skall man som vuxen hjälpa till på traven, ge tid och val. Respondenten ansåg att det är viktigt att få barnet att uttrycka sig.

4.4 Barnens inflytande i planeringen

Till tema fyra hörde beaktande av barnets åsikt i planering av daghemsverksamheten, på vilket sätt åsikterna beaktas i planeringen, vikten av barnets åsikt, i vilken mån åsikterna tas med och möjliga resultat efter att barnens åsikter beaktas i planeringen.

Den respondent som använder sig av observation som arbetssätt, förklarade att vissa saker från observationerna finns nedskrivna medan andra finns i minnet då man planerar den pedagogiska verksamheten. Hon menade också att *”det är viktigt, i alla fall när barnen hör till de äldre barnen, att de får vara med och planera”*. Hon tillade att specialintressen bör tas fasta på. Som svar på frågan hur det syns i vardagen att barnens åsikter och tankar påverkat planeringen sade hon att barnen är mer motiverade om de själva får välja. En annan av de intervjuade svarade att det syns i glada barn som är motiverade då deras åsikter beaktas i planeringen. Ytterligare en åsikt av en intervjuad

är att det är viktigt att barnen känner att verksamheten är rolig och att alla trivs. Detta kan uppnås genom att barnen får vara med och påverka innehållet i verksamheten t.ex. i gymnastiken då tre till fyra aktiviteter är planerade på förhand av de vuxna och en lek får önskas av barnen.

En av de intervjuade gav ett annat konkret exempel på då barnen har inflytande på planeringen. Då det är fint väder ute och barnen håller på med någon lek ute kan man vara flexibel och hålla gymnastiken utomhus och bygga på barnens lek ifall de önskar så. Hon gav ett annat exempel där man gör förskoleuppgifter och ett barn inte orkar eller vill göra dessa uppgifter, då får detta barn avbryta eftersom lärande skall vara roligt. Men i vissa situationer kan barnen inte påverka, exempel på detta är då hela dagiset far iväg för att skrinna. Hela personalen måste fara med och det finns ingen som kan stanna på dagiset med de barn som inte vill skrinna. Yttre faktorer som personalbrist inverkar på barns möjlighet att påverka.

En respondent förklarade att även om verksamheten inte från början har beaktat barnens åsikter kan man vara flexibel och ändra på aktiviteter. Hon förklarar att man försöker verkställa så långt man kan så att barnen får välja, men att man inte kan vara alla till lags och att någon alltid är missnöjd och någon annan nöjd. Respondenten förklarade med ett på förhand formulerat citat varför det är bra att barnen får ha inflytande på planeringen och på vardagen; *”det barnet vill göra helhjärtat det gör dom med inlevelse”*.

4.5 Ökade möjligheter för barnens inflytande

I tema fem ingick frågorna om hur man kunde öka möjligheterna för barnen att ha inflytande samt hur man kan göra barnet medvetet om sin rätt att få uttala sig om sina åsikter. Respondenterna fick uttrycka spontana tankar om hur verksamheten kunde utvecklas och vad man i framtiden kan tänka på gällande förbättrandet av barnens inflytande.

En respondent ansåg att barnens rättigheter kunde finnas skrivna i daghemmets egna plan för småbarnsfostran för att ge riktlinjer för arbetet. Gällande hur man kan göra barnen mer medvetna om sin rätt att få sin röst hörd i frågor om dem själva, ansåg respondenten att man för äldre barn kan förklara och lära dem att de har rättigheter men även skyldigheter. Hon ansåg att barn bör lära sig stå för sina val.

En annan respondent tyckte att trygghet i situationer gör det lättare för barnen att uttrycka sig. Respondenten ansåg att det är fast i de vuxna att ta vara på tillfällena som t.ex. vid matbordet, som är ett bra tillfälle för diskussion, då det finns tid att berätta och lyssna. Hon menade att man behöver tid för att lära känna barnen för att kunna ge dem möjlighet att veta vad de vill.

Ytterligare en respondent ansåg att man på riktigt skall bekanta sig med barnet för att ge möjligheter att påverka. Hon förklarade att det inte endast skall vara fina ord till pappers. Man stöder barnet via frågor och feedback. Respondenten menade att det är en lång process, men att barnen lär sig att de får säga sitt och att ingen åsikt är rätt eller fel. Hon tog även upp att man bör ge barnet tid att svara på frågor eftersom svaret kanske inte genast kommer. Respondenten konstaterade att tid oftast är problemet.

För att förbättra barnens möjligheter att få uttrycka sig menade en respondent att man bör vara mer lyhörd för barnens tankar samt skapa förtroende. Hon ansåg att en lugn och diskuterande atmosfär bidrar till att barnen lätt kan komma och berätta vad de har på hjärtat. Men att man även måste ge sig tid att lyssna på riktigt och svara, samt fokusera på barnet. Denna respondent påpekade att intervjun och examensarbetets ämne gett en tankeställare åt personalen på daghemmet.

Den femte respondenten ansåg att ett större antal personal kunde underlätta att ta barnens åsikter i beaktande. Hon menade att man borde berömma barnen mer då de kommer med egna åsikter. Genom detta visar man att man lyssnar och märker vad barnen säger samt uppmuntrar dem till att i fortsättningen säga sina åsikter. Respondenten förklarar att de haft känslor som tema, där man lär sig acceptera känslor och hon påpekar att; *”att visa känslor är att säga sin åsikt”*.

5. DISKUSSION OCH ANALYS

I detta kapitel granskas och diskuteras de använda metoderna samt resultaten av undersökningen. Resultaten av undersökningen kopplas till teori som presenterades i bakgrundskapitlet. Jag redogör över ifall det finns samstämmighet mellan teorierna och de insamlade datan. Jag reflekterar över ifall mina resultat stämmer överens med mina frågeställningar och om de svarar mot mitt syfte för arbetet. Jag ser även på brister och vad som kunde ha gjorts annorlunda. Reliabiliteten och validiteten granskas samt ifall resultaten kan generaliseras. Jag reflekterar även över möjlig fortsatt forskning inom ämnet.

5.1 Metod diskussion

För denna form av forskning anser jag att den kvalitativa uppläggningsmetoden har fungerat bra och tjänat sitt syfte. Tanken med att använda intervju som datainsamlingsmetod var att komma respondenterna nära och ha en dialog med dem. Jag upplever att intervjuerna gav mig den information jag önskade mig, och även mer. Nya infallsvinklar, på ett ämne jag under en lång tid läst mig in på, kom fram och vidgade min syn på hela arbetet. Respondenterna fick en möjlighet att ställa mig frågor och göra det klart för sig vad jag menade med t.ex. barnens röst. Något som inte vore möjligt genom en enkät.

Genom att jag använt intervju som metod för datainsamlingen har jag varit i en öppen dialog med mina respondenter och sett deras ansiktsuttryck, gester och kroppsspråk. Jag har genom det kunnat analysera deras ställning, något som inte heller skulle synas om respondenterna svarat i skrift.

Det var en fördel att jag testade intervjuguiden genom en pilotundersökning. Jag blev mer säker på att temana fungerade och att de var rätt formulerade eftersom jag fick svar som syftade på att temana uppfattades rätt.

Genom att jag hade en guide, för vad jag ville få fram, som var öppen och inte ställde direkta frågor fanns det utrymme för att de intervjuade kunde komma fram med sin egen syn på vad t.ex. delaktighet och inflytande innebär, utan att min egen tolkning av begreppen inverkade. Överlag hade jag och de intervjuade långt samma syn på begrepp.

I början av examensarbetetsprocessen, i planeringsskedet, ansåg jag att det vore bra om jag kunde intervjua tio personer för undersökningen. Som tur var rådde min handledare mig om att fem respondenter räckte med tanke på tid och resurser. Nu efteråt, när datainsamlingen och intervjutillfällena är över, har jag insett att jag fick passligt med data och information genom fem intervjuer. Att dessa fem personer var från olika barngrupper var av stor nytta. Jag fick en inblick i olika metoder och arbetssätt samt information om hur barns olika åldrar inverkar på hur respondenterna upplevt att barnens röster hörs i respektive grupp.

Jag valde att göra anteckningar under intervjuerna vilket visade sig fungera bra. Anteckningarna blev långa och utförliga och jag renskrev dem genast efter intervjuerna.

De fem intervjuerna räckte sammanlagt två timmar, med andra ord var tempot snabbt och det fanns inte utrymme för några längre stunder för de intervjuade att stanna upp och tänka noga efter. Av detta skäl anser jag att det var bra att de intervjuade på förhand hade möjligheten att bekanta sig med intervju guiden samt förbereda sig. Dock kan nämnas att en nackdel med detta är att respondenterna hade hunnit förbereda svar som man kan anta att de vill föra fram och kanske skulle ha svarat på ett annat sätt på frågorna om de ställdes till dem utan förberedelse.

5.2 Resultat diskussion

Här kopplas teori till resultaten från den gjorda undersökningen. Kopplingen sker gällande barnens rättigheter, social inklusion och barn som har svårt att uttrycka sig, synen på barnens rätt att få sin röst hörd, barnets bästa, barnets initiativ och intressen, barnets delaktighet, barns perspektiv, pedagogiska metoder och arbetssätt för att få fram barnets röst samt barnets inflytande i planering av daghemsverksamheten.

5.2.1. Barnets rättigheter

För detta examensarbete har barnens rättigheter varit ett centralt begrepp, både i form av FN:s barnkonvention och som riktlinjer för småbarnsfostran. Det inledande temat för intervjuerna var barnens rättigheter och i fall de framkommer i daghemmets egna plan för småbarnsfostran, samt om andra riktlinjer ges som stöd för att få fram barnens röst. Respondenterna menade att rättigheterna inte direkt nämns men de nämnde barnets frihet som en form av rättighet, samt att bli taget som man är, få vara individuellt och bli bemött på ett respektfullt och mänskligt sätt. I konventionen står det att barnet bör bli respekterade, att de har fullt och lika människovärde. (Hammarberg 2006 s.13) Även om barnens rättigheter enligt respondenterna inte framkommer i daghemmets plan för småbarnsfostran menades det att man kan finna rättigheterna mellan raderna.

5.2.2 Social inklusion och barn som har svårt att uttrycka sig

I FN:s barnkonvention formuleras involvering som en rättighet, d.v.s rätten att bli hörd, respekterad och att få sina särskilda behov som barn tillgodosedda. Förutom detta formuleras rättigheter för alla personer med psykiska och fysiska funktionshinder i FN:s deklaration om likabehandling av funktionshindrade. Uppbyggande av det inkluderande vardagslivet är barnen föremål för den socialpedagogiska insatsen med målet att ge deltagarna möjlighet att handla och leva ett meningsfullt liv med största möjliga inflytande över den egna tillvaron. (Madsen 2006 s.25, 173-174, 204) Även om det här talas om barn med funktionshinder kan samma princip ses, att alla har rätt att få sin röst hörd, i respondenternas svar på frågan hur man skall gå tillväga för att barn som har svårt att uttrycka sig verbalt skall bli hörda. En respondent tog upp barn med invandrabakgrund, som inte kan uttrycka sig på svenska och därför inte heller alltid blir förstådda. En annan respondent tog upp barn med svårigheter att uttrycka sig verbalt, med vilka man använder bilder i kommunikationen. Dessa barn är integrerade i vanliga barngrupper och blir socialt inkluderade då de vuxna tar reda på deras åsikter och

beaktar dem. Enligt Booth & Ainscow (2005 s.14) är barns åsikter och tankar viktiga att ta i beaktande i utvecklingsprocessen då man strävar efter att inkludera barn.

Barnombudsmannen Aula påpekar att servicen speciellt inom specialbarnpedagogiken bör förstärkas så att barn som behöver särskilt stöd inte skulle bli ojämlikt behandlade gällande sina rättigheter (Barntädgårdsläraryrket 2009).

5.2.3 Synen på barnens rätt att få sin röst hörd

Respondenternas åsikter om att planeringen av verksamheten bör vara flexibel och göra utrymme för förändringar enligt vad barnen önskar sig är i samma linje med Deweys tankar. Planeringen bör enligt Dewey vara flexibel och ge utrymme för individuell aktivitet och nya erfarenheter. Dewey ansåg också att barnet bör vara personligen intresserad av det som det skall lära sig. (Hujala et.al. 1998 s.42-43) Vikten av det personliga intresset tog alla respondenter upp och menade att de är viktigt att ta dem i beaktande.

Respondenterna tog upp att man bör respektera barnet och dess åsikter. Respekten ingår i ett synsätt som Johansson (2003 s.81-83) tar upp. Hon menar att synsättet på barn handlar om människosyn och respekt. Ett annat synsätt som en av respondenterna nämnde var att kunna acceptera att barn har annorlunda åsikter och syn på saker än vad man själv har. Öhman (2006 s.29) tar upp detta och menar att pedagogen bör kunna se barnet med behov, känslor och motiv som är annorlunda än sina egna. Den övergripande åsikten bland respondenterna var att man gärna beaktar barnens åsikter i mån av möjlighet.

5.2.4 Barnets bästa

Barns bästa- ur vuxnas perspektiv, är då vuxna utgår från att barn skall vara med för deras egen skull och t.ex. öva eller lära sig saker fast de själva inte vill. Detta är för barnets bästa enligt vuxna och dilemmat ligger i det att barnet inte förstår att det är för deras bästa. (Johansson 2003 s.83-84, 86-89) Barnets bästa framkom som begrepp

endast en gång under intervjutillfällena. Då handlade det om att den intervjuade förklarade att man som vuxen bör se ifall ett barn alltid väljer att leka samma lek och inte prövar på nya saker. Som vuxen bör man då, enligt den intervjuade, uppmuntra barnet till nya lekar och nya utmaningar med tanke på utvecklingen. Barnet kanske inte inser att det är för dess egna bästa även om den vuxna har det som motiv.

5.2.5 Barnets initiativ och intressen

Som det nämndes i 5.1.1.3 ansåg respondenterna att barnens intressen är viktiga att beakta och låta till en del styra över verksamheten. En respondent menade att det är viktigt att ta fasta på barnens specialintressen. I kapitlet bakgrundsinformation kommer det många gånger upp att barnets intresse påverkar motivationen. När barnet är aktivt och intresserat lär det sig bäst och få uppleva glädje över att lära sig och lyckas när det fungerar på ett betydelsefullt och meningsfullt sätt. (Stakes 2005 s.23, Pramling Samuelsson & Sheridan 2003a s.35, Karlsson 2003 s.23) Maslows motivationsteori anser att handlande utgår från det rådande motivet som personen har (Hujala et.al. 1998 s.37). Respondenterna var inne på samma linje och tog upp att barnen är mer motiverade om man utgått från deras intressen i verksamheten och om de får syssla med sådant de vill. De intervjuade ansåg också att man som vuxen skall försöka se barnets initiativ och ta fasta på dem. De vuxna bör vara känsliga enligt Johansson (2003 s.100-102) och följa barnens aktiviteter. Hon menar att pedagogens ambition skall vara att delta i det som barnen gör på deras villkor. Den vuxna skall lyssna på vad barnen säger och iaktta vad de gör för att sedan utgå från sina observationer i arbetet. På så sätt blir barnens aktivitet utgångspunkt för arbetet.

5.2.6 Barnets delaktighet

Genom att de vuxna ställer frågor till barnen involveras de i verksamheten och därmed ges de möjlighet till inflytande. Johansson citerar några pedagoger som säger att de alltid har en dialog med barnen och låter dem styra vad som skall göras under dagen, detta för att barnen skall känna sig delaktiga i arbetet på avdelningen. (Johansson 2003 s.104) De intervjuade tog alla upp att de frågar barnen vad de har lust att göra, vad de

vill och vad de tycker. En viktig del av deltagandet är att de vuxna ger respons åt barnen och visar att deras åsikter är viktiga. (Social- och hälsovårdsministeriet 2005 s.42) En respondent förklarade att den vuxna skall visa att man lyssnar och beaktar barnets tankar samt svara dem.

Johansson (Johansson 2003 s.105) menar att pedagoger anser att materialets tillgänglighet påverkar barnens möjligheter till delaktighet. Barnen behöver veta vilket material som finns till förfogande. De får inflytande om de kan välja material och aktiviteter som de själva önskar. Detta nämnde en av respondenterna då hon förklarade att man skall ta fram material åt barnen så att de får välja vad de vill göra.

En av respondenterna förklarade att det finns gränser för vad barnet får välja och bestämma, t.ex. har barnet möjlighet att välja vad det vill leka men inte vad det skall klä på sig för kläder. Det måste synas vem som är den vuxna och bestämmer i sista hand. Åberg & Lenz Taguchi (2005 s.65) förklarar att pedagogen måste tro på barnens förmågor. Att skapa ett daghem som bygger på delaktighet och demokrati betyder inte att alla får göra som de själva vill, utan det handlar om att ge utrymme för att tänka fritt och respektera andras åsikter. Det handlar alltså inte om att vuxna lämnar över ansvaret till barnen, det finns gränser som hindrar barnen från att göra vad de vill.

Vad som inverkar på barns möjlighet till delaktighet nämner Johansson (2003 s.227) att är bl.a. barngruppens storlek och personaltäthet. Respondenterna tog upp att både de stora barngrupperna och ett knappt antal personal inverkar negativt på barnens delaktighet med tanke på att de vuxna inte hinner se och höra alla barn i tillräckligt stor utsträckning, eller har tid att uppfylla deras önskemål.

I Pramling Samuelsson och Sheridans studie framkom barns förståelse av sin egen delaktighet i daghemmet. Barnen relaterade delaktighet till sin egen lek där de själva får bestämma vad de leker. Även om det inte i denna undersökning togs fram barnets syn på delaktighet hade respondenterna liknande syn på när barnet själv får bestämma och ha inflytande; i leken.

5.2.7 Barns perspektiv

Barns perspektiv handlar om hur barn ser på saker. Att ta barns perspektiv betyder att försöka tolka och förstå hur barn tänker och handlar på ett visst sätt. Det gäller att avläsa barns känslomässiga värld. (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003a s.132)

Torstensson-Ed tycker att det mest ”äkta” barnperspektivet är att försöka inta barnets ståndpunkt till tillvaron och se världen med barns ögon (Johansson & Pramling Samuelsson 2007 s.46). Ett ypperligt exempel på detta är en av respondenternas berättelse om den lilla flickan som skrämdes av gymnastiksalens storhet. Den vuxna tog barnets perspektiv och såg hur barnet såg på situationen. Respondenten kunde förklara en trolig orsak till varför barnet stod orörlig, förstelnat med stora ögon genom att tänka efter vad som möjligtvis kunde skrämma och förvåna barnet.

5.2.8 Pedagogiska metoder och arbetssätt

Att balansera mellan stora barngrupper och det enskilda barnets behov uppfattas som ett stort problem. Pedagogernas yrkespersonliga kompetens ställs inför krav för att få ett gott känslomässigt klimat. (Öhman 2006 s.62) Respondenterna tog upp denna problematik och menade att det är svårt att se det enskilda barnets intressen och tankar. Lösningen på detta fann de i smågruppsverksamheten där barnen är indelade i mindre grupper. Förutom att man lättare ser varje barn kommer barn till tals på ett annat sätt än i den stora gruppen. Barn som inte annars vågar uttrycka sig får utrymme i smågruppsverksamheten att förmedla sina tankar.

Kummel menar att man kan använda intervju som metod för att få reda på hur barn tänker och för att få dem att uttrycka sig. (Kummel 2004 s.28) Intervjun togs upp av en respondent som förklarade att barnet intervjuas då barnets individuella plan görs upp. För att få fram barnets åsikter, intressen och tankar intervjuas de med frågor som ”vad tycker du om att göra”. En sida i den individuella planen är till för barnets tankar.

I en undersökning gjord av Johansson (2003 s.46) framkommer pedagogers åsikt om vilka hinder det finns för att arbeta mot pedagogiska mål. Dessa är; tidsbrist, stora barngrupper och brist på personal. Samma faktorer nämndes av respondenterna. Tidsbristen nämndes i samband med att vardagen på daghemmet har sina bestämda tider för mat, vila, lek och utevistelse. På grund av detta finns det inte mycket tid för att låta barnen inverka på vad som skall göras. Den brådslande tiden i barngruppen inverkar på hur mycket tid den vuxna har på sig att koncentrera på varje enskilt barn och höra alla. Tidsfaktorn nämndes även i samband med att ett barn kanske inte alltid kan svara direkt på en fråga ställd av den vuxna, och att man därför måste ge sig tid att vänta på svar. Som tidigare nämnt ansåg respondenterna att gruppens storlek och antalet barn påverkar möjligheterna för att få fram barnets röst. En av respondenterna nämnde att det exakta antalet personal gör att varje vuxen behövs t.ex. då hela daghemmet åker iväg för att skrinna. Ifall något barn inte vill åka med finns det inte resurser för att detta barn skall få stanna med en vuxen på daghemmet.

Lyhördhet är en del av bemötande. (Höberg 2007 s.72) Lyssnandet handlar enligt Åberg & Lenz Taguchi (2005 s.10) om hur pedagogen lyssnar på barnet. Hon menar att vuxna kan vara för upptagna att förmedla det de kan och vet än att lyssna på barnets tankar. Alla respondenter nämnde lyssnandet som en viktig del av att få fram barnens tankar. En av respondenterna menade att man skall gå ner på barnets nivå och binda sig till att lyssna på barnet från a till ö. Det gäller att undvika att tala över huvudet på barnet utan visa för barnet att man verkligen lyssnar.

Dokumentation och observation

Barnobservation handlar om systematiska iakttagelser av barns beteende i en eller flera situationer. Man kan på basen av observationer delvis förklara barns beteende och reaktioner, deras sätt att tänka och reagera känslomässigt. Sådan observation som utförs enligt ett fastställt observationsschema och som ger svar på vissa frågor om egenskaper och beteende hos de observerade, räknas vanligen som systematisk observation. (Egidius 2005 s.78, 483) En av de intervjuade förklarade att hon använder sig av observation som metod i barngruppen. Hon för anteckningar för varje

observationstillfälle, både i form av egna fria anteckningar och genom att fylla i färdiga observationsblanketter med specifika frågor. Blanketterna handlar i stora drag om att få fram vad barnen behöver stöd i. På basen av teorin kan det sägas att hon använder sig av systematisk observation. Respondenten har ett häfte för varje enskilt barn som hon antecknar i an efter observationerna. Enligt Pramling Samuelsson & Sheridan (2003a s.126) innebär dokumentation att göra den pedagogiska praktiken synlig. Att synliggöra arbetet skapar förutsättningar för en dialog där olika röster kan göra sig hörda, nya tankar kan tänkas och verksamheten kan vidareutvecklas.

Genom videoobservationer kan man dokumentera både pedagogens förhållningssätt gentemot barnen och barnens läroprocess. Pedagogen kan fånga olika samspelssituationer och iaktta hur barnens kommunikation ser ut och vilket innehåll de intresserar sig för. (Pramling Samuelsson och Sheridan 2003a s.126) Respondenten som ansvarar för de minsta barnen berättade att de i gruppen har en videokamera som de kommer att börja använda. Även om de inte har som syfte att videofilma barnen för att få fram deras tankar och åsikter eller intressen, menade respondenten att man kunde använda det filmade materialet även för det.

Lindahl (2002 s.79, Pramling Samuelsson & Sheridan 2003b s.78-79) tar upp problematiken i att få små barns röster hörda. Hon konstaterar att eftersom barn mellan ett och två års ålder har begränsad verbal uttrycksförmåga och i vanliga fall uttrycker sig i meningar med ett till två ord, är det svårt att t.ex. intervjua dem för att få fram deras upplevelser och vilken mening och innebörd de ser i saker och ting. Detta tog den intervjuade upp som arbetar med de minsta barnen. Hon förklarade att man inte alltid förstår vad barnet vill, även om man frågar. Att barnet inte har utvecklat sina verbala förmågor är ett hinder för att de skall kunna uttrycka sig tydligt. Detta är en orsak till varför denna respondent ansåg att barnets röst inte hörs i praktiken men nog i viljan i denna barngrupp.

Sagotering

En pedagogisk metod, i småbarnsfostran använd, är sagoteringen som kan användas som redskap av pedagogen för att få information om barnens tankar. Sagoteringen kan ses som en nyckel till barnets fantasivärld. (Piironen-Malmi & Strömberg 2008 s.73, Karlsson 2003 s.10) Då det under intervjuerna talades om metoder och arbetssätt för att få fram barnets röst berättade en av respondenterna att man för åtta år sedan höll sagotering med de mindre barnen. Respondenten förklarade att man i hennes barngrupp har läsestunder. Dessa läsestunder kan liknas vid sagoteringsmetoden. Då barnen är indelade i mindre grupper och det läses för dem ur en bok får de efter det föda diskussion och själva ta upp teman och tankar som det sedan diskuteras kring. Den intervjuade ansåg att barnens röst utan vidare fås fram och hörs genom denna metod.

5.2.9 Barnets inflytande i planering av daghemsverksamheten

Den pedagogiska processen på daghemmet innehåller planering, genomförande och utvärdering. (Helenius et.al. 2001 s.275) Enligt grunderna för planen för småbarnsfostran skall barnen tas med i planeringen av utrymmen och redskap som en del av förverkligandet av olika innehåll och teman (Stakes 2005 s.22). Den pedagogiska planeringen ger struktur och helhetsbild. Mindre regler krävs för barnen och genomförandet av verksamheten i praktiken blir flexibel och öppen för möjligheter (Kummel 2004 s.21). Respondenterna ansåg att barnens inflytande i planeringen sker genom flexibilitet i aktiviteter som är planerade av den vuxna. På detta sätt kan barnen ha inflytande då de visar intresse och uttrycka åsikter för vad de skulle vilja göra och aktiviteterna kan anpassas efter det. De tyckte dock att det skall finnas en planerad ram för aktiviteterna. Respondenterna tog upp flera exempel på detta. Den respondent som använder sig av observation och dokumentation förklarade att hon använder sig av det nedskrivna materialet då hon planerar verksamheten. Då får barnen indirekt påverka verksamheten, eftersom den planeras på basen av intressen som framkommit genom observationerna. Men respondenten menade även att det är viktigt att de äldre barnen medvetet får vara med och planera och att de är mer motiverade om de får välja själva.

En av respondenterna tog upp att man via föräldrarna kan få barnets röst hörd. Föräldrarna kan framföra något deras barn önskar sig, och då hörs barnets röst indirekt. Finlands barnombudsman Maria Kaisa Aula (Barntädgårdsläraryrket 2009) tog upp denna aspekt och menade att föräldrarna är viktiga budskapsbärare då det gäller att förmedla barnens erfarenheter. Aula menar också att stabilitet och kontinuitet är viktigt hos de personliga relationerna eftersom ett barn lättast öppnar sig för en bekant person. En av respondenterna ansåg att man bör lära känna barnen, skapa trygghet i situationer för att barnen då har lättare att komma till de vuxna och berätta vad de tänker.

5.3. Granskning av validiteten

Till nästa granskas validiteten, ifall jag undersökt det jag ämnade undersöka och om resultaten svarar på det jag sökte svar på.

5.3.1 Tillbakablick på forskningsfrågorna

Mina forskningsfrågor är: *Hörs barnens röster på daghemmet? Hur fås barnens åsikter fram på daghem? På vilket sätt tags barnens åsikter i beaktande i planering av daghemsverksamheten?*

Med den första frågan, *Hörs barnens röster på daghemmet?* önskade jag mig få en överblick i barnens till tals kommande. Med andra ord ville jag få fram om barnets röst hörs på daghemmet/ i barngruppen. Jag önskade mig få veta vad som kan inverka på möjligheterna för barnen att få sin röst hörd i olika barngrupper.

Enligt undersökningar och barnens egna erfarenheter beaktas barnets åsikter inte i tillräcklig utsträckning. Men utvecklandet av både förskoleundervisningen och grundskolan beaktar förbättringar i barnens möjligheter att delta (Social- och hälsovårdsministeriet 2005 s.43). Resultaten av datainsamlingen visade att åsikterna var olika gällande om barnets röst hörs eller inte. Två av respondenterna ansåg att barnets röster inte hörs, medan endast en respondent ansåg att barnets röst utan vidare hörs. Ett

annat svar på frågan ifall barnens röst hörs var att de hörs mer eller mindre och att det i alla fall försöks få fram dem. En åsikt om barnens röst var att barn är så olika, en del har lättare att få sagt sitt medan andra har svårare, därmed varierar det och är mycket upp till den vuxna ifall barnens röst hörs. Det framkom även att barnens röster hörs mer eller mindre beroende på om det gäller äldre eller mindre barn. Förmågan att uttrycka sig visade sig inverka på möjligheterna att bli förstådda. Dock beaktades barnens tankar oberoende av vilken ålders barn som uttryckte dem, även om alla inte blev förstådda. I vilken mån barnen hade inflytande och var delaktiga varierade också på basen av barnets ålder. Med dessa resultat anser jag mig fått svar på min första forskningsfråga.

Med den andra frågan, *Hur fås barnens åsikter fram på daghemmet?* önskade jag mig få inblick i vilka metoder och arbetssätt daghemspersonalen i de skilda barngrupperna använder för att få barnen att uttrycka sina åsikter och tankar. Denna fråga handlade om att belysa socialpedagogiska arbetssätt och metoder som används på daghemmet/i barngruppen.

Metoder och arbetssätt som framkom under intervjuerna var; observation av barnen och dokumentering, läsestunderna där det läses och diskuteras, smågruppsverksamheten, spontan diskussion, och att vara lyhörd. Gemensamma tankar om vilka metoder och arbetssätt som används för att få fram barnens tankar var smågruppsverksamheten och lyssnandet. Två av respondenterna nämnde att det viktigaste arbetssättet är att diskutera. Ett viktigt arbetssätt var enligt respondenterna att ställa frågor till barnen om vad de önskar. En metod som inte ännu användes var videoobservation av de mindre barnen men som skulle börjas med. Intervju nämndes i samband med att barnet intervjuas angående den individuella planen. Ytterligare tog en av respondenterna upp ”talstenen” och ”talstolen”, men dessa användes inte i gruppen. En av respondenterna menade att hon inte tror att man jobbar på daghemmet på det sättet att man tar reda på vad barnen vill och frågar dem. Respondenten menade att hon inte använder några speciella metoder för detta, utan att barnet får välja i praktiska små saker. Respondenten menade att det beror på personalen och vilken inställning man har till ämnet.

På denna fråga anser jag mig ha fått svar. Jag har fått inblick i olika metoder som

används i olika barngrupper, med barn i olika åldrar. Via litteraturgenomgången har jag fått flera exempel på metoder och arbetssätt och via intervjuerna har jag fått bekräftelse på att metoder som intervju, observation, dokumentering och ett lyssnande arbetssätt används i praktiken.

Den tredje frågan, *På vilket sätt tags barnens åsikter i beaktande i planering av daghemsverksamheten?* strävar att få fram ifall, och hur, daghemspersonalen ger barnen inflytande i verksamheten som berör dem. Frågan kunde svara på hur stort inflytande barnen har d.v.s. i vilken mån barnens åsikter har betydande inverkan på verksamheten, hur deras åsikter kommer med i planeringen och hur stor vikt man sätter på att beakta barnens tankar. Jag önskade även få svar på hur barnens inflytande i planeringen syns i vardagen.

I litteraturen har jag funnit att barnen skall tas med i planeringen, detta enligt grunderna för planen för småbarnsfostran. (Stakes 2005 s.22) Enligt grundlagen skall barnet ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva (Karlsson 2003 s.9). Enligt FN:s barnkonvention har varje barn rätt till att få påverka sin egen situation (Hammarberg 2006 s.13). Enligt Johansson & Pramling Samuelsson (2007 s.35) skall daghemmet lägga grund för barnets förståelse för demokrati. Behov och intressen som barnen ger uttryck för skall ligga som grund för utformningen av miljön och planeringen för den pedagogiska verksamheten. Barnet skall få utveckla sin förmåga att uttrycka sina tankar och åsikter och få påverka sin situation samt delta i olika former av samarbete och beslutsfattning.

Respondenterna menade att planeringen skall vara flexibel och öppen för förändringar i enlighet med vad barnen önskar. De ansåg dock att det bör finnas planerade ramar för aktiviteterna. Flera av respondenterna tog upp exempel då en del av en aktivitet är planerad av den vuxna på förhand men en annan del öppen för barnens förslag. Verksamheten skall funderas ut utgående från barnen. Respondenten som använder sig av observation och dokumentation menade att hon planerar efter det hon får fram via dessa metoder. Planeringen beaktar barnens intressen och behov. Då respondenten planerar använder hon sig av anteckningar och det hon uppmärksammat under

observationerna. Hon anser att det är viktigt att barnen får vara med och planera. I intervjuerna kom det fram att barnen blir mer motiverade då de får påverka sin situation och de är gladare. I varje barngrupp har barnen möjlighet till inflytande, både i vardagliga situationer och i planerad verksamhet. Verksamheten i grupperna planeras efter barnens intressen, i olika mån beroende på barngrupp och på arbetssättet i personalen.

Även denna frågeställning har blivit besvarad genom både litteratur och svar av de intervjuade. Jag är nöjd med svaren jag fått. Jag anser att mina resultat svarar på alla tre frågeställningar och att jag fått svar på det jag sökte svar på. Jag anser även att mitt syfte för undersökningen uppnåtts. Syftet innebar långt det som frågeställningarna handlade om. Att få fram ifall barnens röster hörs i daghemmet/ i barngruppen, hur åsikterna fås fram och hur de beaktas i planeringen. Jag ville veta om personalen anser att barnen är delaktiga i den planering som rör dem själva och på vilket sätt. Syftet var även att få fram hur den vuxna som pedagog kan stöda barnet och ge möjligheter att uttrycka sig och kunna påverka sin situation. Jag ville få en inblick i konkreta exempel på socialpedagogiska arbetssätt gällande att få fram barnets röst. Med min undersökning ville jag ta reda på ifall barnens rättigheter gällande ämnet följs i praktiken och hur den ger sig i uttryck. På alla punkter känner jag att jag fått svar.

Vad som skiljer sig från det jag planerat är att jag intervjuade tre pedagoger, en blivande pedagog och en ”icke-pedagog” även om jag hade som utgångspunkt att endast intervju pedagoger. Dock är jag nöjd med alla svar och åsikter jag fick under intervjuerna, oberoende om det kom från en pedagog eller inte. Intervjuerna bevisade att pedagogiska arbetssätt används av olika yrkesgrupper. Majoriteten av respondenterna var dock utbildade pedagoger.

5.4 Generaliserbarhet

Genom undersökningen har jag fått fram resultat som är specifika för just det daghem som jag samarbetat med. Man kan inte påstå att det som framkommit i resultaten skulle

gälla för andra daghem. Likheter kan finnas men alla daghem har sina egna arbetssätt. Det har inte heller varit mål för denna kvalitativa studie att få fram några allmänt gällande faktum kring ämnet. Strävan har varit att få större insyn i fenomen, teorier kring dem och konkreta exempel på dem. Denna undersökning visar på hur det kan vara i praktiken.

5.5. Granskning av reliabiliteten

Faktum att tiden var knapp då intervjuerna genomfördes berodde på att de skedde på de intervjuades arbetstid, detta dels på grund av förslag på tid av den personal jag varit i kontakt med från daghemmet, och dels på grund av tidsbrist. På daghemmet finns det inte mycket överlops tid och varje medlem i personalen behövs. Alla respondenter hade en utsedd tid för hur länge de hann delta i intervju tillfället. Att intervjuerna genomfördes i en hektisk takt kan ha haft en negativ inverkan på resultatet. Jag märkte att vi under varje intervju med en liten marginal hann gå igenom hela intervjuguiden och bli klara med intervjuerna på given tid. Mer tid för varje intervju kunde ha gett respondenterna möjlighet att reflektera mera ingående och fundera noggrannare på frågorna samt hunnit formulera sig med större eftertanke. Intervjuerna kunde ha skett utanför de intervjuades arbetstid för att tidsmässigt varit mer givande. Ytterligare en aspekt gällande tidsbristen var att jag som intervjuare gärna hade kontrollerat mina anteckningar och uppfattningar med respondenterna när själva intervjuandet var över. Detta skulle ha gett mig möjlighet att korrigera missuppfattningar, men respondenterna hade även haft chans att tillägga tankar och åsikter. Om vi hade haft tid för detta hade det varit en positiv insats för reliabiliteten.

Det som talar för att reliabiliteten inte tog skada av tidsbristen och vad den innebar, är att jag upplevde en bra växelverkan med respondenterna samt att samtalen fortlöpte smidigt. Personkemin fungerade mellan mig och de intervjuade och jag fick en känsla av att vi förstod varandra väl och att jag uppfattade dem rätt. Enligt mig uttryckte alla respondenter sig väl, klart och tydligt.

Intervju tillfällena skedde i daghemmets kansli utrymme där det inte fanns andra utomstående. Vi blev inte heller avbrutna under intervjuerna. Jag anser det vara en fördel för reliabiliteten att både jag och respondenterna hade möjlighet att koncentrera sig utan att bli distraherade eller störda på något vis.

För att garantera hög reliabilitet strävade jag under intervjuerna att undvika ledande frågor. Jag anser att jag lyckades väl med det eftersom jag syftade till temana och de intervjuade såg de oformulerade frågorna. Följdfrågor ställde jag då jag ansåg att det var lämpligt och då jag ville få mer ingående svar.

För reliabiliteten har det även varit viktigt att jag har analyserat datan jag samlat in via intervjuerna enligt innehållsanalysens givna och bestämda steg. Genom att jag följt innehållsanalysens deletapper litar jag på att jag analyserat datan rätt och kunnat återge respondenternas tankar och åsikter utan större tolkningsfel. Även om det råkat sig att jag missuppfattat något av det som de jag intervjuat har sagt, antar jag att det som är av störst betydelse är att jag i det stora hela fått rätt helhetssyn över det sagda.

5.6 Fortsatt forskning

Vad som kunde vara intressant för fortsatt forskning är barnens syn på ifall deras röster hörs och ifall de tycker att de får påverka sin situation och vardag. Som det nämnts i detta arbetes tidigare forskning har det forskats från denna synvinkel. Denna form antar jag är mer utmanande och krävande eftersom det troligen är svårare att granska saken ur barnperspektiv. Även föräldrarnas syn på ämnet kunde vara intressant att undersöka.

Att gå närmare in på någon specifik pedagogisk metod för att få fram barnens tankar vore även det en möjlig fortsatt forskning i ämnet. Ett alternativ är att gå närmare in på sagoteringsmetoden och göra observationer av hur metoden kan användas på olika sätt med barn. En annan vinkling av ämnet kunde vara att koncentrera sig på barnens rättigheter och göra en empirisk undersökning om hur rättigheterna tas i beaktande i vardagen på ett daghem.

KÄLLOR

Tryckta källor

Böcker

Booth, Tony & Mel, Ainscow. 2005, Koulu ja inklusio – työkirja osallistavan opetuksen järjestämiseksi. Helsingfors: Kehitysvammaliitto 117 s.

Egidius, Henry. 2002, Pedagogik för 2000-talet. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur. 324 s.

Eriksson, Lisbeth & Markström Ann-Marie. 2007, Den svårfångade socialpedagogiken. Tolfte tryckningen. Lund: Studentlitteratur. 236 s.

Forssell, Anna. 2005, Boken om pedagogerna. Femte upplagan. Stockholm; Liber.350 s.

Helenius, Alli; Karila, Kirsti; Munter, Hilka; Mäntynen, Pirkko & Siren-Tiusanen, Helena. 2001, Pienet päivähoidossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Helsingfors: Werner Söderström Osakeyhtiö. 289 s.

Honkanen, Jussi & Syrjälä, Jaana. 2000, Lapsen oikeudet. Helsinki: Suomen YK-liiton julkaisusarja nro 31 114 .s

Hujala, Eeva; Puroila, Anna-Maija; Parrila-Haapakoski, Sanna& Veijo, Nivala. 1998, Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus OY. 243 s.

Höberg, Britta. 2007, Planering som social process. Om delaktighet och barnets bästa. Studentlitteratur. 301 s.

Jacobsen, Dag Ingvar. 2007, Förståelse, beskrivning och förklaring. Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete. Femte utgåvan. Studentlitteratur. 316 s.

Johansson, Eva. 2003, Möten för lärande, pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan. Stockholm: Skolverket. 256 s.

Johansson, Eva & Ingrid, Pramling Samuelsson. 2007, Förskolan- Barns första skola! Lund: Studentlitteratur. 200 s.

Karlsson, Liisa. 2003, Sadutus. Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-kustannus. 222 s

Kummel, Gretel. 2004, Planering av pedagogisk verksamhet i daghem- ett instrument för kompetensutveckling. Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi nr 2 2002. 123 s.

Lindahl, Marita. 2002, Lärande småbarn. Lund: Studentlitteratur. 184 s.

Lundqvist, Marina & Carlson, Inger. 1998, Unga röster om barnpedagogik 1. Publikationer från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi Nr 29. 180 s.

Madsen, Bent. 2006, Socialpedagogik. Integration och inklusion i det moderna samhället. Studentlitteratur. 301 s.

Norell Beach, Annie & Berg-Danielsson, Marie-Louise. 2001, Goda grunder och pedagogiska möjligheter. Rädda barnen. 128 s.

Nylén, Ulrica. 2005, Att presentera kvalitativ data. Malmö: Liber. 176 s.

Peltonen, Hannu. 2004, Kasvattajana sosiaali- ja terveystien ammattiteistä. Fjärde utgåvan. Helsingfors: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 144 s.

Piironen-Malmi, Ulla & Strömberg, Seija. 2008, Välittämisen pedagogiikka. Helsingfors: Tammi. 198 s.

Pramling Samuelsson, Ingrid & Sheridan, Sonja. 2003a, Lärandets grogrund. Femte upplagan. Lund: Studentlitteratur. 150 s.

Sjöberg, Katarina & Wästerfors, David. 2008, Uppdrag: Forskning. Malmö: Lund 223 s.

Stakes 2005, Grunderna för planen för småbarnsfostran, en korrigerad upplaga (version 2). Stakes Forsknings- och utvecklingscentralen för social och hälsovården, Handböcker 61. 50 s.

Trost, Jan. 1997, Kvalitativa intervjuer. Tionde upplagan. Lund: Studentlitteratur. 81 s.

Weiderberg, Karin. 2006, Kvalitativ forskning i praktiken. Tionde upplagan. Lund: Studentlitteratur. 232 s.

Åberg, Ann & Lenz Taguchi, Hillevi. 2005, Lyssnandets pedagogik-etik och demokrati i pedagogiskt arbete. Stockholm: Liber AB. 152 s.

Öhman, Margareta. 2006, Den viktiga vardagen. Vardagsberättelser och värdegrund. Stockholm; Runa förlag. 192 s.

Ordböcker och uppslagsverk

Egidius, Henry. 2005, Natur och kulturs psykologilexikon. Tredje utgåvan. NordBook as. 827 s.

Walter, Göran. 2002, Bonniers synonym ordbok. Andra tryckningen. Stockholm: Albert Bonniers förlag. 600 s.

Tidskriftsartiklar

Oleander, Soile. 2009. Juhlavuosi 2009, I: Varhaiskasvatuksen ammatti- ja järjestölehti 1/2009. 51 s.

Seretin, Leena. 2009, Lapsivaltuutettu Maria Kaisa Aula: Oikeuksien toteutuminen on politiikkaa. I: Varhaiskasvatuksen ammatti- ja järjestölehti 1/2009. 51 s.

Elektroniska källor

Databaser

FINLEX-lagstiftning

<http://www.nelliportaali.fi/V/LJCQ63B7BGQIP1RL75AFAJQ3ARJSE2EV3LRLD5FH YAR97Y1K5I-24922?func=native-link&resource=FIN20714>

Finsk-svensk utbildningsordlista

<http://www.nelliportaali.fi/V/LJCQ63B7BGQIP1RL75AFAJQ3ARJSE2EV3LRLD5FH YAR97Y1K5I-24956?func=native-link&resource=FIN23166>

Google Scholar

<http://www.nelliportaali.fi/V/LJCQ63B7BGQIP1RL75AFAJQ3ARJSE2EV3LRLD5FH YAR97Y1K5I-27344?func=native-link&resource=FIN10555>

Social- och hälsovårdsministeriets publikationer/ Ministry of Social Affairs and Health- publica

<http://www.nelliportaali.fi/V/LJCQ63B7BGQIP1RL75AFAJQ3ARJSE2EV3LRLD5FH YAR97Y1K5I-00822?func=native-link&resource=FIN22724>

Undervisningsministeriets publikationer/ Publications of The Ministry Of Education

<http://www.nelliportaali.fi/V/LJCQ63B7BGQIP1RL75AFAJQ3ARJSE2EV3LRLD5FH YAR97Y1K5I-32601?func=native-link&resource=FIN23164>

Källor från internet hittat via databaser

Aula, Maria Kaisa. 2009, Barnet har rätt att komma till tals. I: För barndomens värde och barnens rättigheter. Barntädgårdsläraryrket [www], Tillgänglig:
http://www.lastentarha.fi/pls/portal/docs/PAGE/LTOL/01LTOL/00LTOL/44311_LTOL%20ESITE_RU.PDF Hämtad 19.2.2009.

FINLEX. Finlands grundlag 11.6.1999/731. [www]
[http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1999/19990731?search\[type\]=pika&search\[pika\]=finlands%20grundlag](http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1999/19990731?search[type]=pika&search[pika]=finlands%20grundlag) Hämtad 2.3.2009.

Finlands UNICEF-förening. FN:s konvention om barnets rättigheter. [www]
<http://www.unicef.fi/helabarnkonventionen> Hämtad 18.8.2009

Halldén, Gunilla. 2003, Barnperspektiv ideologiskt eller metodologiskt begrepp. I: Pedagogisk forskning i Sverige. årg 8 nr 1-2. 23 s. [www],
<http://www.ped.gu.se/pedfo/pdf-filer/hallden.pdf> Hämtad 2.8.2009.

Hammarberg, Thomas. 2006, Mänskliga rättigheter – Konventionen om barnets rättigheter. [www], Stockholm: Utrikesdepartementet. 80 s.
http://www.manskligarattigheter.gov.se/dynamaster/file_archive/060215/340b1e41bfe85f05de27ee620ab3aa05/barnensrattigheter.pdf Hämtad 10.3. 2009.

Pramling Samuelsson, Ingrid& Sheridan, Sonja. 2003b, Delaktighet som värdering och pedagogik. [www] Pedagogisk Forskning i Sverige, årg 8 nr 1–2. 70-84 s.
<http://www.ped.gu.se/pedfo/pdf-filer/pramsher.pdf> Hämtad 15.9.2009

Regeringens politikprogram, barn unga och familjer. Barn har egna rättigheter [www],
http://www.minedu.fi/lapset_nuoret_perheet/lapsenoikeudet/?lang=sv Hämtad 18.8.2009.

Social- och hälsovårdsministeriet. 2005, Ett Finland för barnen, Finlands nationella handlingsplan som förutsätts av FN:s generalförsamlings specialsession om barn.[www], publikation 2005:6 Helsingfors: Social- och hälsovårdsministeriet. 72 s.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE-6916.pdf
Hämtad 2.3.2009.

Social- och hälsovårdsministeriet. 2002. Statsrådets principbeslut om riksomfattande riktlinjer för förskoleverksamheten. [www], publikation 2002:10 Helsingfors: Social- och hälsovårdsministeriet. 28 s.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE-6916.pdf
Hämtad 2.3. 2009.

Taloustutkimus. 2008, Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma Lapsen oikeudet -kampanja. [www]
http://www.minedu.fi/lapset_nuoret_perheet/lapsenoikeudet/?lang=sv Hämtad 18.8.2009.

Undervisningsministeriet. 2008, Undersökning: Finländarna anser att barnen allt för sällan får komma till tals. [www], publicerad 20.11.2008.
http://74.125.77.132/search?q=cache:Kck9LthWvcJ:www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2008/11/lasten_mielipiteita.html%3Flang%3Dsv+barnens+r%C3%A4tt+att+komma+till+tals&cd=1&hl=fi&ct=clnk&gl=fi&client=firefox-a
Hämtad 1.3.2009.

BILAGA 1

Informationsbrev

Jag, Josefina Forsblom, studerande på sociala området till socionom vid Arcada, gör mitt examensarbete om ämnet barnens röster i daghemmet.

Information om examensarbete och undersökning

Med detta informationsbrev tillfrågas härmed pedagoger på daghemmet Rastis om deltagande i min undersökning. I detta informationsbrev presenterar jag ämnet för mitt examensarbete samt vad undersökningen går ut på.

Undersökningens syfte och innehåll

Ämnet för mitt examensarbete är barnens röst på daghemmet och jag undersöker ifall barnens åsikter kommer fram i barngruppen, hur pedagogen tar fram dessa åsikter och ifall barnens tankar, åsikter och önskemål beaktas i planeringen av daghemsverksamheten. Jag vill i och med denna undersökning få konkreta svar på hur pedagoger arbetar för att barnens rättigheter gällande yttrandefrihet i frågor som angår barnen själva syns i vardagen. Med denna undersökning vill jag stärka min egen roll som pedagog. Ämnet om barnens rätt att få sin åsikt hörd är aktuell med tanke på att FN:s konvention om barnens rättigheter 20 november 2009 har 20 års jubileum och temat för året är barnets rätt att delta, ha inflytande och få sin röst hörd. Under jubileumsåret främjar man barn och ungas rätt att delta i beslut som rör dem själva utgående från deras ålder och utvecklingsnivå.

Till min undersökning hör temaintervjuer som jag fått samtycke till att genomföra i samarbete med anställda pedagoger på daghemmet Rastis. Jag har avgränsat daghemmen till endast detta daghem eftersom min avsikt med undersökningen är att få djupare förståelse i ämnet och har en intensiv undersökningsuppläggning vilket innebär att jag koncentrerar mig på få enheter, i detta fall ett daghem. Jag intervjuar gärna så många pedagoger som vill ställa upp, men ca fem stycken pedagoger är idealet. Jag har

valt att endast intervjua pedagoger med tanke på min egen utbildning och eftersom jag undersöker pedagogiska arbetssätt och pedagogisk syn gällande ämnet.

Det insamlade materialet kommer att behandlas med respekt och på ett konfidentiellt sätt. Jag bevarar allt material på ett sätt att obehöriga inte kommer åt dem. Jag skriver av materialet efter intervjuerna till en dator som är försedd med lösenord.

Anteckningarna från intervjuerna förstör jag och ser till att de inte går att läsas av obehöriga. Förutom mig kommer min handledare och opponenter för examensarbetet att ha tillgång till materialet. När examensarbetet är färdigt raderar jag allt insamlat material från datorn. Jag förbinder mig till tystnadsplikten.

Ditt deltagande i undersökningen är frivilligt och Du kan i vilket skede som helst under intervjuens gång avbryta ditt deltagande utan närmare motivering. Du, som deltar i undersökningen, förblir anonym och inga namn anges i undersökningen.

Undersökningen kommer att presenteras när examensarbetet är färdigt vid Nylands svenska yrkeshögskola Arcada. Undersökningen är forskningsetiskt granskad av etiska rådet vid Arcada.

Studerandens namn

Josefina Forsblom

Telefon nr

*****

e-post adress

forsbloj@arcada.fi

Handledarens namn

Carina Kiukas

Telefon nr

0207699536

e-post adress

carina.kiukas@arcada.fi

BILAGA 2

Temaintervju guide

Intervju tema 1; Barnets rättigheter

Barnens rättigheter i daghemmets egna plan för småbarnsfostran

Riktlinjer för hur få fram barnets röst

Intervju tema 2; Barnets röst på daghemmet

Om barnen har inflytande i barngruppen

Om barnen är delaktiga i vardagen

Får barnen sin röst hörd på daghemmet

Intervju tema 3; Att få fram barnets röst på daghemmet

Metoder och arbetssätt för att få fram barnens tankar, åsikter och önskemål

Barnens åsikter fram i vardagliga sysslor

Barn som har svårt att uttrycka sig verbalt

Intervju tema 4; Beaktande av barnets åsikt i planering av daghemsverksamheten

På vilket sätt barnets åsikt beaktas i planeringen

Vikten av barnets åsikt i planeringen

I vilken mån barnets åsikt tas med

Resultat efter att barnens åsikter beaktats i planeringen

Intervju tema 5; Förbättrande av barnets möjlighet till inflytande

Vid behov hur öka möjligheterna för barnet att ha inflytande

Hur göra barnet medvetet om sin rätt att få uttala sig om sina åsikter